

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 7.

V Ljubljani, dne 1. malega srpana 1894.

Leto XIV.

Buddhova čudesa.

Indska legenda.

Čim dalje bolj se polni palmov gaj;
Vse pisano ljudij je v mesečini.
Vse gnete smelo k Buddhi se napréd,
Vsak rad v njegovi stal bi sám bližini.

Brahmán nadúti, kupec in voják —
Vsak hoče biti prvi . . . tu je krika!
Iz mesta kralj Adžátasátu sám
Prispel na slónu slušat je svetnika.

S tristo menihi svojimi nocój
Počiva v gaji hladnem božji Buddha;
Od znojnih on počiva potovánj
In od vročine dnevene in od truda.

Počiva? Ne! Sedaj mečtánj je čas,
Razgóvorom je ura baš ugodna;
O zmislu, svrhi zdaj življenja tod
Razlega v noč beseda se svobodna.

Čuj! usta modra on odprl je spet . . .
Utihne golč po tolpi tisočglavi.
Vse sluša pazno, molkom vse molčí,
Le Ganga tam šumi nekje v daljavi.

In govori jim Buddha, govori,
O grehu govori jim in kreposti;
In o trpljenji govori svetá,
Nirvane tajne jim slaví sladkosti.

Prestane. Kralj Adžátasátu pa
Pred njega stopi, nizko mu se klanja,
Roké na prsih si drže navskriž,
On reče modrecu poln spoštovanja:

»Častiti mojster! Drugi pred teboj
Učitelji, prě, delali so čuda;
Strmeli so ljudjé jih gledajoč . . .
Še ti pokaži čúdes nam, o Buddha!«

»Ne vidiš li jih čúdes?!« — in v svetnik
Roké na vse strani tu razprostira —
»Ne vidiš . . . videl nisi še jih, kralj?
Vse polno, kamor se okó ozira!

»Pogléj tá svet vesoljni na okróg!
Razumeš moč, ki ga vzdržava, vlada?
Razumeš moč, ki kaže zvezdam tir?
Veš, káj je ta priroda večno mlada?

»Pogléj najmanjšo bilko ti na tleh,
Pogléj té palme, vélika drevesa!
Ogléj si mravljo, leva si ogléj
Pa slóna, ki na hoji tla pretresa!

»Razumeš, kralj, tó večno moč rasti,
Tó voljo, dvigajočo vse življenje?
Razumeš raznoličnost mej stvarmi?
Razumeš to umiranje, rojénje?

»Cvet lotosov si videl kdaj že, kralj?
Po poljih cvetke gledal si cvetoče?
Tá pestri čilim tisočérnih bój!
Razumeš tí, kakó je to mogoče?

»In slišal že si sladko petje ptic
In slišal že grmenje si nebeško;
Viharja, morja búčanje groznó,
Ubrano pésem slišal si človeško.

»In ves tá barev svet, tá svet zvokóv —
Kjé biva? V duhu našem se nahaja!
Duh naš ga nosi, v njem zrcali se . . .
Razumeš, kralj, kakó se to dogaja?

»In čez beséd skrivnostni most kakó
Duh moj do duha tvojega prispeje?
Razumeš mislij nájnih tó pot?
Veš, kak spočnó nam v glavi se ideje?

»Veš, kaj je-to, kar dviga nam srcé
Za nečim nedosežnim brez prestanka?
Za nečim višjim, kar ni iz prahú
Stremí naš prah . . . ta jasna ti úganka?

»Dovolj? . . . Ne vidiš še jih čúdes, kralj?
Zdaj čúdesa pokazal sem ti svoja!
Če gledaš, razumeti jih želiš —
In ne strmí pred njimi duša tvoja?«

A. Aškerc.

Nôči.

R počitku klanja šumen dan se vroč,
Na zemljo lega tiha bajna noč.
V razoru škrlec drobní je odpel,
Od pluga vrača se vratar vesel.
Iz temnih lin odmeva zvon večerní,
Molitev tiho vzbuja v duši verní . . .
Tišina sveta plove nad zemljó
In v spremstvu sèn tešilni in pokoj:
Ko z rahlim prstom takne se očij,
Trpin pozabi boli in skrbij! —
Oj, sladka noč, pozdravlja te zemlján,
Ki ga vtudila težka dneva hoja:
Poslanka blaga ti si mi pokoja,
A žuljev novih le donaša dan! . . .
Pozdravljena mi, tiha, mična noč,
Razvneto lice rahlo božajoč,
Iz raja jasne sanje mi noseč,
In z virom pozabljenja me poječ! . . .
Nad zemljo plove pozni temni mrak,
Z drugovi srebljem trsov sok sladak,
Sto čustev mi užiga njega moč,
In v rožnih bojah se izgublja noč! . . .
Kakó detinsko srce koperní,
Ko bliža dóba Svete se nočí!
Priplul je mrak večerní na zemljó,
In v sobi lučíc sveti sto in sto!
Oj, sveta noč, ljubezni ti simbol,
Ko božji Sin ostavil je prestol,

Da iz globine davnih grešnih zmot
Nesrečni spasil bi človeški rod!
Oj, bajni čas, najlepši leta čas,
Nočí božične veličastni kras!

Vse klije po livadah in brstí,
In vigred tudi v srcih se rodí,
Ledena skorja v solnci je skopnela,
Pomlad Veliko noč na svet privela;
Vzveličar naš se je iz groba vzpel,
Iz robstva težke nas temé otel.
Oj, čudapolna noč, skrivnostni vir,
Ki svetu si prinesla spas in mir,
Ti pričaš mi, ko mi ugasne dan,
Ki sije zdaj mi še takó krasán,
In ko prispè velika zadnja noč,
Da tudi ta se razjasní nekoč!
Prelestna, bajnomična noč, ti mila
Prostrí nad srcem mojim mehka krila,
Zaziblji dušo mojo v sèn sladak,
Da za trenutek zabim jad težak! . . .

Gorjé pa, komur noč nemir budí,
Pod vzglavje stilja trnje in ostí
In dušo tare mu bridak spomin,
Da brez mirú drhtí in mrè trpin,
Očij mu trudnih ne zatise sèn,
Razvnet bedí, trpinčen in plašén,
Po jutra zornem svitu koperní —
A níkdar konca dolge ni nočí! —

S. L. Mozirski.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Jako potrta ostaviva kraj nesreče, in Jernač neprestano nekaj godrnjá o tem, da gospodski lovci sploh nič več ne znajo streljati. Dospela sva nad majhno, gosto zaraslo dolino, kjer je stalo nekoliko smrek sredi bukovega grmičja. Hipoma obstane moj spremljevalec in šepne: »Postojva!«

In res, spodí iz Frate se je čulo, kakor bi padale kaplje na kamen: tek, tek, tektek . . . Tu je v poznem jutru pel petelin, bržkone mladič, ki se prej ob zori zaradi starcev ni upal peti. Skočiva za smrečje in skoro se prepričava, da tiči pevec na zemlji. Pošteno je brusil, ali vmes je šumoma odskakoval od tal, da je suho bukovo listje pršelo okrog njega. Že sem hotel skočiti, ali v tistem trenutku se prismočče po gošči ónostran po bregu rumenosivkasta lisica, ki je brezdvojbeno tudi bila na petelinjem lovu. Košati rep je vlekla za sabo in kakor senca se je premikala po vresji, in sicer v premi črti tja, kjer je brezpametna ptica v neizmerni svoji poltnosti odskakovala z zemlje. In sveti Hubertus me je razsvetlil, in niti za dihlej se nisem premišljal, komú naj namenim smrtonosni svinec. Pomeril sem torej na rumenosivo tatico, in ko se je po poku razkadil dim, premetavala se je lisica v smrtnem boji po zelenem bregu, iznad Frate pa se je vzdignil mogočni pevec in odplul s kraja, kjer mu je še ravnokar grozila gotova poguba.

»Haha!« zasmeje se Jernač, »ta jo je pa izkúpila, rajši jo imam nego petelina!«

Potolažen vrže ubito žival čez rame, in s ponosno zavestjo, da lov ni bil brezuspešen, odkorakava proti zbirališču, odkoder čujeva že iz dalje glasno in veselo govorjenje gospoda Andreja.

»Gotovo ga je ustrelil!« izpregovori Jernač černo, »in za mašo bi plačal, če bi ga gospod Andrej ne imel. Ali se bode ustil, in ves dan ga bode moral poslušati!«

Gospod Andrej je bil na mahu tik ognja na široko razložil svoje ude in nebeško zadovoljen upiral oči na zelenosvetlega petelina, ki je visel na veji bližnje smreke.

»Praznih rok prihajata,« zasmeje se nama naproti, »ali to sem vedel že prej! Ta ali oni se ne nauči streljati, in naj se uči do sodnega dné. Pokala sta pa, pokala, da se je kár Zala tresla! Ali pobrati ni bilo ničesar, he, ali ni res takó, Jernač izpod Skale?«

»Praznih rok tudi nisva,« zarenči Jernač in vrže lisico pred ogenj. »Toliko rečem: da sem streljal jaz, prinesla bi bila lisico in petelina. In pri tem ostanem!«

»Lahko smo zadovoljni,« izpregovorim jaz, »in če ima gospod Andrej petelina, tedaj vemo vsi, da slepa kura časih tudi zrno najde. In pri tem ostanem! Sedaj pa se okrepcājmo, nató pa nam gospod Andrej povej, kakó je bilo končno s kanonikom Amandom, ki je pred nami lovil po zeleni Zali! To, mislim, je pametna beseda!«

»Pametna,« potrdi gospod Andrej, »in takó bodi!«

Okrepčali smo se ter si zopet in zopet razkladali vse podrobnosti denšnjega lova, kakor je to sploh navada pri lovcih. Nató povzame gospod Andrej:

»Kanonik Amand je ubežal pred ljubeznijo, ker je bil vzoren duhovnik, vzornejši od mnogih, ki prihajajo dandanes pred oltar Gospodov, meneč, da Gospod niti med svojimi angelji nima boljših služabnikov, nego so oni! Pa kaj hočemo soditi: kanonik Amand je pobegnil pred ljubeznijo, in zató smo lahko prepričani, da je dobil milost v Gospodu. Kakšna pa bode naša sodba, ne vemo: pravična gotovo, ni pa gotovo, če tudi milostiva! Bog je vsemu gospodar, in mi vsi smo črvi pod Njega roko! Ne sodite, da ne bode te sojeni samí! —

Povedal sem vam že, da so kanonika Amanda odnesli po senčnati Zali. Ležal je na nosilnici in užival hlad gozdne sence ter iz polnih prsij srkal čisti, z gozdnim duhom napolnjeni zrak.

»Takó mi je lahko, danes zjutraj, Conrade,« izpregovoril je veselo, »in svojega telesa ne čutim in kakor ptica pod nebom bi malone zletel s trdega ležišča!«

»Da bi le že bili v Loki!« vzdihne stari sluga.

»Kaj vzdihuješ, stavec?« odgovori Amand, »in čemú si želiš v pusto Loko? Danes bodemo še lovili, in pripravi puško, da mi jo lahko podaš vsak trenutek, če mi sveti Hubert podeli kaj sreče!«

Dospeli so tja, kjer je kanonik prvi dan svojega lova streljal na medveda.

»Tu obstojmo«, ukaže nosačem, »in na zemljo postavite nosilnico! Tu je pravi kraj, kamor mora priti vse, kar plaho beži pred psi! Ustavimo se torej! In ti, Conrade, bodi pripravljen — saj vem, roka se mi je že toliko popravila, da bom streljal brez težave! In morda tiči še kje medved v tej gošči, in ne čudil bi se, če bi bilo takó! Oj, to bi bila prava sreča, če bi ga ubil prav ondu, kjer me je óni trgal z neusmiljeno svojo šapo!«

V dolu se veselo oglasi lovski rog, in psi zahrumé, da kár vse odmeva. Uslišal je Bog želje Amandove, in prav takrat se je dvignila zverjad iz svojega ležišča. Ukrasti se je hotela svojim preganjalcem in ko je čutila, da se približujejo, splazila se je potuhnjeno s svoje postelje in krenila proti vrhu. Bil je medved-velikan, in ko so razljučeni psi v nižini zavohali gorki sled njegov, tedaj je že pri vrhu, ondu, kjer so čakali lovci, stopil na plan in grčoč in mrmrajoč obtičal nekaj trenutkov na mestu. In bolnega lovca je preobdala lovska strast, in menil je, da je zdrav, kakor je bil prejšnje dni, in vzpel se je in dejal svojemu slugi:

»Za Boga svetega, puško, Conrade, podaj mi puško!«

In sluga mu je podajal puško, ali ónemu ni služila roka, in ko se je hotel vzpeti z ležišča, vzbudila se mu je neznosna bolečina v rameni in zadnja kaplja krvi mu je izginila z upadlega lica. Omahnil je na nosilnico in pričelo se mu je blesti in zaklical je: »Ha, ali vidite, kakó krasno je zadet in v svoji krvi se valja po zemlji! Oj, nebó se odpira, in svetnik, sveti Hubertus, prihaja po njem! In jeleni z zlatimi rogovi so okrog njega! Mene pa obsipljejo s cvetjem rdečim!«

In res, obsulo ga je rdeče cvetje, toda bila je to rdeča kri življenska, ki se je vlila iz njega! Kanonik Amand je pri tej priči umrl, in njega duh je splaval pred našega Bogá na sodbo . . . Takó je bila tudi njemu ljubezen v pogubo, ker ga je prisilila, da se je odpravil na mučno pot, katere nikdar ni mogel prebiti. Mi pa, ki smo pošteni lovci, ki ne obrekujemo nikogar in vsakomur želimo vse dobro, spominjajmo se v ljubezni kanonika Amanda: Bog podéli mir njega duši, nam pa obilo lepih lovskih dnij, in sosebno tedaj, kadar se zatečemo semkaj v črno Zalo! To je moja povest o kanoniku Amandu! Izpolnil

sem, kar mi je nalagala dolžnost, in sedaj ste na vrsti vi, da takisto izpolnite svojo dolžnost. Jernač izpod Skale, tam na veji visi petelin, in kakor veš, dela obljuba dolgove. Izproži se torej, da bomo tudi na tebi videli, kakó nam je vsem ljubezen v pogubo, kakor je bila v pogubo kanoniku Amandu, ki je pred dvesto leti umiral v Zali, in morda prav tod, kjer se mi sedaj veselimo življenja!»

»Kaj bi silili kmeta,« odgovori Jernač slabe volje, »da bi vam govoril o svojih neumnostih? Pa tudi poseben lov ni bil danes, čemú bi tedaj lovili prazne marne? Molčimo rajši in zaspimo, ker smo počitka vsi potrebni! In pri tem ostanem!«

»Ne uideš nam ne, ljubi Jernač,« izpregovorim jaz, »vrsta je na tebi, in s tem je prepir dognan! Izpij kupo vina, nató pa oklati svoj oreh, in konec bodi vsaki besedi!«

Razvedrilo se je lice možaku, ko je vzel kupo v roke in jo zdajci do zadnje kaplje izlil v svoje večnožejno grlo.

»Če ste že toli radovedni, pa bodi. Lepo povest nam je povedal gospod Andrej. Če vam bode moja všeč, ne vem, pa me tudi malo briga. In pri tem ostanem!«

II.

Jernač izpod Skale pripoveduje:

Kaj naj vam govorim in pripovedujem! Kmetje smo siromaki, in sicer največji takrat, kadar se ženimo, kakor se ženi divji petelin na smreki. Samó na svojo kokoš misli in na drugega nič, in čim več jih ima, tem večji siromak je. Da se nas Bog usmili, tudi človeka se — vsaj jedenkrat v življenji, časih tudi večkrat — prime nekaj takega, kar se pomlad za pomladjo prijemlje divjega petelina, da ničesar ne vidi in ničesar ne sliši. Čemú bi tajil — tudi mene se je bila prijela takšna bolezen, in saj veste, kakšen je konec. Davi je prišel gospod Andrej in je ustrelil petelina z veje in mu vzel življenje. Pojdite pa nekaj dnij pozneje na mesto, kjer je prej pel ubiti petelin, pa ugledate, da sedi že drug na veji, in kokoši pod njim ga poslušajo takisto veselo, kakor so poslušale ónega, ki ga je danes kresnil gospod Andrej!

Taka je, in kdor pravi, da je drugače, ta laže! Vsaj pri nas kmetih je taka, kakó pa je pri vas, gospodskih ljudeh, ne vem. Pa slišim, da ste časih brezpametnejši od kmeta, kar je tudi lahko mogoče. Torej taka je, in jaz pravim, da je slaba na svetu in da bi bilo morda dosti bolje, če bi ne bil Gospod Bog nikoli ustvaril ženske. Morda pa je tudi dobro, da jo je ustvaril, in gotovo je, da se z Gospodom Bogom, najsi ne pripušča svojim mašnikom, da bi se ženili, tukaj ne bodem tožaril in pravdal. Kar sem hotel povedati, to je le

toliko, da bi bilo zame, Jernača izpod Skale, bolje, če bi Bog ženske nikoli ne bil ustvaril. Pri tem pa ostanem!

Saj vsi veste — morda gospod Andrej ne — drugi pa vsi veste, da sem imel z Zalesnikovo Reziko nekaj opraviti. Mlad sem bil, zdrav sem bil, pa sem komaj čakal prilike, da bi skočil na vejo in pričel peti, kakor poje petelin v Zali. Nepoštenega ni bilo nič, ali še danes — gospod Andrej nikar ne zamerite, da kolnem — pravim: Vrag vzemi tiste čase!

Dogodilo se je pa takó-le: Domá sem v Podlesji, in Zalesnikovi so nam sosedje. Oče ni živel v posebni obilosti; samó ob vélikih praznikih smo jedli mesó, drugače pa nam je dostikrat pošla sol, in v mošnjici ni bilo beliča, da bi se bila zopet kupila. Sok je opravljal svojo službo dan na dan v Podlesnikovi koči. A, to je poštenjak, naš sok, in najsi je še takó voden in redek, poštenjak je vsekdar, in če bi bilo po mojem, pa bi mu postavljali znamenja okrog potov, temu odrešeniku gorjanskih rodbin! Streha v Podlesji je prihajala od leta do leta slabša; pod njo se Podlesniku ni množilo imetje, pač pa smo se mu množili otroci, ki smo kakor mladi zajčki skakali okrog hiše. Oče in mati sta delala in se že sključila od samega dela, da se mi še sedaj zasmilita, kadar se ju spomnim. Kaj imajo taki ljudje od življenja, to sam Jezus vé! Mi, otročaji, pa smo živeli ob soku, in zdajci sem vzrasel do korenjaka, da sam nisem vedel, kdaj.

V Zalesji pa so imeli samega dekleta in bogati so bili. Deset glav lepe živine in tudi še nekaj na posojilu. Prijatelji nismo bili ž njimi, ker sta berač in bogatin malokdaj prijatelja. Tudi smo se nekdam pravdali zaradi malovrednega brega. Nič ni bil vreden ta breg, in če si vsako leto vso travo postrgal z njega, ni bil poln koš! Pa smo se vender pravdali in srdito smo se tožarili, dokler ni šla kravica iz hleva v Podlesji in je ni bilo nikdar več nazaj. Breg pa je vzel Zalesnik, in vsako leto nastrže koš trave z njega. Jaz vam pa rečem, pravdal se ne bodem; pravica je lepa reč, lepa reč je pravica, pa bodisi, kakor hoče, bogatin lože dobí pravdo nego berač, in to je, kar sem vam hotel povedati! Od tistihdob je Podlesje pisano gledalo na Zalesje, in izpregovorili nismo, če smo se kdaj srečali.

Pa mi je bilo dostikrat žal, in vselej takrat, če sem se srečal na poti z Zalesnikovo Rezo. Kaj bi mi pravili o teh deklinah, ki jih imate sedaj v pogorji! Malo gospodsko se ošemari in v cerkev pride da človek misli: Gospodičina je prišla iz mesta. Spređi nič, zadi nič, in škoda je, če človek samó jedenkrat glavo obrne za njo — da ne govorim o pregrešnih mislih, ki so proti takemu otročaju sploh

nemogoče! Pa vsaj vsi — razven gospoda Andreja, kateremu bodi v tem vsa čast — vsi torej dobro veste, pri čem smo, in čemú bi še govoril? Če pa vam pravim, da je bila Zalesnikova Reza tiste dni res zala, govorim resnico, in malo je bilo gorših od nje. Ali pa nobena! To, kar živi dandanes, to so smeti, zgolj smeti. Reza pa vam je bila zlató, in vsakdo se je je lahko veselil, kakor se veselimo vsakega božjega darú. Ne govorim zató, ker me je nekaj časa rada imela; kar je res, to je res, in še danes, ko sem star in brez cene za dekleta, pravim in govorim: Zalesnikova Reza je bila tiste čase najgorša izmed vseh deklet. In pri tem ostanem!

Tudi ne tajim, da bi mi ne bila všeč. Všeč mi je bila, in rad sem je že imel, predno sem govoril ž njo. Otroci smo prej tu in tam kaj izpregovorili; ko pa smo bili starejši, nismo več govorili, in ker so se roditelji grdo gledali, gledali smo se takisto tudi otroci. Če mi je prišla naproti, obrnila sva se, ali po resnici povem, da mi je v srce dobro delo, ko sem stopal mimo nje. Ej, kaj bi govoril! Bodisi že, kakor hoče, lepi so časi, ko se mlademu človeku užgè srce, da je hipoma vse v plamenu kakor slamnata streha, če vseka strela vanjo. Poguma, da bi bil z dekletom izpregovoril — z besedo se pri ženski vse opravi — tega poguma, sevè, nisem imel, in samó v cerkvi — Bog mi odpústi greh! — zameknil sem se tu in tam v njen obraz, ko je takisto ponižno in pobožno sedela v klopi ter vestno poslušala, kakó je gospod z lece oznanjal, da je ljubezen med žensko in moškim prepovedana, ker se iz nje napravita greh in pregreha. Moje srce pa je bilo takrat trdo in kamenito, in na pobožne opomine s svetega kraja sem neprestano odgovarjal sam sebi: »Kaj bi govoril, ljubezen je prav takó od Bogá kakor vse drugo na zemlji; in če bi me Zalesnikova Reza le hotela, takoj me ima, če bi le hotela!« Od takrat je minilo dosti časa, danes pa vem, da ni vse, kar je v ljubezni, od Bogá, in da ima vrag dostikrat svojo roko vmes! In pri tem ostanem!

Repnikovega Tomaža ste tudi poznali. Sicer pa še živi ta slepar, ali ošabnost ga je minila že davno! Tiste dni, ko je bila v naši fari Zalesnikova Reza najgorša izmed vseh deklet, bil je tudi Repnikov Tomaž v svojem cvetji. Starec — mož je imel denar — bil je dal to strigalico nekaj časa v mesto v šolo, da mu je po nepotrebem snedel nekaj peharjev srebrnih petic, ki so se pri Repnikovih dedovale od rodú do rodú. Tomaž pa jih je précej pognal in ko je obesil šolo na kol, bili so prazni peharji, in drugega si ni pridobil, samó nekaj nemški je čvekal, kar pa pri nas itak ne veljá mnogo. In to se je repenčilo po vasi kakor puran, če si ga razdražil z rdečo kunjó. Sedaj

je bilo opravljeno po naše, sedaj zopet gospodsko. Delalo ni nič, kje tudi, ko se ni nikjer učilo. Po pivnicah je posedalo in za dekleti je lazilo ter menilo, da hoče vsaka Repnikovega Tomaža imeti za svojega. Ko bi se mu bili smijali, bilo bi prav; ker je bil pa kup pri starem Repniku, pa je vse častilo malopridnega sina, in častili so ga, kakor da je pravi gospod. Pa je bil samó slamorezec, in to Bog vé, da pravi slamorezec! In pri tem ostanem!

Bil je god svetih apostolov Petra in Pavla, in vélika maša se je pela v cerkvi na Trati. Nisem ga še pozabil tistega dné, in še danes jih kár vidim, kako so ženske in možaki po klopéh molili in prosili svetnike, da bi jih obvarovali toče in nevihte. Kazala je dobra letina tedaj, in Materi Božji na Gori bodi čast in hvala, da smo jo potem tudi srečno spravili pod streho! — Prav na kraji Zalesnikove klopi je sedela Reza in svilnato rutico je imela okrog glave, in nikdar se mi še ni videla takó zala kakor ravno tisti dan. Kár med propovedjo gospoda kapelana pa se je zgodilo, da se je v cerkev pritepel Repnikov Tomaž, in sicer potem, ko je bil lep del maše zapravil v gostilnici. Gotovo je bil pijan in tembolj je bil prepričan, da ga mora vsako deklé rado imeti. Sredi cerkve je nekaj obstal in se védel nespodobno, kakor se gospodski ljudje sploh radi vedejo nespodobno po božjih cerkvah. Ugledal je Reziko in meni nič tebi nič pristopil na žensko stran, odrinil dekleta v klop ter sédel tik nje, takó da je sedél na ženski strani med samim ženstvom. Raztogotil se je gospod na leci — in kaj bi se ne — in ukazal mu je, naj se pobere z mesta in naj se véde takó, kakor se moramo vesti v cerkvi. Pa mislite, da je šel? Vsa cerkev ga je čula, ko je odgovoril: »Kaj bi odhajal, ko vender sedim pri svojem dekletu!«

Pohujšanje je bilo grozno in veliko. In Tomažka so zaradi tega za nekaj časa dejali pod ključ na ljubljanski Žabjak, da je z ričetom preganjal lakoto. Kaznovali pa so ga premalo, in vsa vas je mislila takó, ker je nekaj mesecev zavladal ljubi mir, ko vender tega ponočnjaka in razgrajča ni bilo pri domu.

Vso mašo je sedél pri dekletu, in lahko si mislite, koliko je prebila uboga živalca od njega. Tudi v meni je vrelo — saj sem bil kakor petelin vrhu pomladne smreke — in prav rad bi se ga bil lotil že ob božji službi, da se nisem spominjal kraja, kjer smo obhajali pobožnost.

Po maši sem obstal pred cerkvijo, in dečakov se je nabralo okrog mene, ker smo hoteli vsi gledati dekleta, ko so prihajala iz cerkve. Prišla je tudi Rezika, in povem vam, da je bila vsa v potu,

in takó se je sramovala, da se ni upala dvigniti očíj. Tudi Tomažek se je bil ustavil pri družbi in oblastno je dejal: »Kaj se nisem pošteno postavil danes?«

Pa nisem molčal in odgovoril sem mu brez odloga: »Kaj si se postavil, reva? Če te je videl oče, moral bi te danes, ko prideš k južini, premlatiti s palico, da bi ti bila polt črna kakor oglje!«

Zaklel je orjak in zatulil: »Kaj, meni govoriš takó, ti gorjanska suhljad? Počakaj, zdajci ti premeljem kosti, da zveš, s kom imaš opravila!«

Zakričala so dekleta in se razbegnili kakor piščeta. No, pa se nisem ustrašil tega srakopera in čakal sem ga. Saj pa tudi ni imelo nikake moči, ker ni delalo na polji ter je bilo pijano gospodskega kruha! Ko se je siromaček zakadil vame, zgrabil sem ga na vso moč — in vi veste, da sem močan — in vzdignil sem ga kakor snop, in na kameniti tlak pred cerkvijo sem ga tresčil, da so kár zapokale kosti v njem. Dobro veste, da sem močan, in če sem jezen, pa sem močan še jedenkrat toliko. Takrat pa sem bil jezen, in čudo ni, če so pokale kosti Tomažku v telesi! Na tlaku je obležal in kár genil se ni, pa ga še nisem pustil v miru in prečevljal sem mu rebra prav pošteno. Morali so ga odnesti k očetu v hišo, in ko so ga loški ranocelniki preiskali in pretipali, našteli so dve zlomljeni rebri, in tudi desna roka je bila zlomljena. Vidite, takó je vsak človek jedenkrat podoben divjemu petelinu, ki poje na veji spomladi sredi gozda! In pri tem ostanem!

Ko sem stopal iz vasi, stali sta dve ženici pri vrtni ograji.

»Kaj pa je bilo, da sta se?« vprašala je jedna.

»Zaradi Zalesnikove sta se,« odgovorila je druga, »in sedaj bode zaprt.«

»Sedaj bode zaprt!« V tem prepričanji sem jo sosebno hitro kuril po stezi navzgor proti Podlesju, pa ne rečem, da sem bil posebno potr, ker sem lomil rebra Repnikovemu Tomažku!

(Dalje prihodnjič.)

Vrani.

Vranov sedla jata
Na cvetno je brdo,
Tam kričé zapela
Pesem svojo grdo.

A to vranov gladnih
Bili niso roji,
Misli bile tožne
V mladi duši moji.

Occultus.

Nova pota.

Čital J. Stritar v slovenskem klubu na Dunaji dne 17. sušca 1894.

(Konec.)

oda ne o vedoželjnosti sploh mi je tu govoriti, ampak samo o tisti, ki ima za predmet človeka. In ta vedoželjnost, ta žeja po spoznanji, spojena z onim črnogledim nagnenjem, o katerem sem govoril, zdi se mi neka »signatura« našega časa, neka kužna bolezen, ki se je prijela posebno novodobnega slovstva.

Da ne govorim o francoskem, v katerem je že zdavnaj vse bolno, črvivo in gnilo, tudi ne o tako zvani »moderni« berolinski in dunajski, kjer — »samo za moške«! — osamosvoja mesa obhaja svoje pijane orgije — poglejmo na sever, koder vendar vejejo — tako bi človek mislil — krepke, zdrave sape — káke glave, kake zmožnosti! Dostojevskij, Tolstoj, Ibsen, Strindberg, to so ti možjé, ki kaj morejo in znajo, in vendar niso naši možjé, ne moremo jih biti veseli.

Kako li zna govoriti tak mož, kako zanimivo ti pripoveduje, kar vedno bi ga poslušal! Ali kaj je to? Kako čudno se mu izpreminja obraz! Oko mu je nemirno, in tudi jezik se mu zaletuje in govorica se mu zapleta; debelo ga gledaš, skoraj groza te obhaja pred njim. Nehotoma se ti vriva misel: Mož ni zdrav. Beri, če imaš krepke živce, Nietzschejevo knjigo: »Tako govori Zaratustra«; to ti je kaj novega, to so glasovi, kakoršnih nisi še čul; tu so mesta neke, rekel bi, grozne lepote, strahovite poezije! Ko si pri kraji, ko knjigo zapreš ter se ozreš in vidiš, da ti še solnce sije, oddahneš se, zdi se ti, kakor da si se probudil iz težkih, mukovitih sanj.

»Spoznavaj se!« Morda zapoved; ali to spoznavanje imej svoje meje, onkraj teh méj preži strašna pošast, ki se ji pravi blaznost. Nietzsche ji je že pal v neusmiljeno oblast! Dušeslovje je lepo, koristno, dà potrebno znanstvo, ki se je v naši dobi postavilo na novo, trdno podlogo; bolj in bolj zadobiva svojo veljavo v raznih znanstvenih strokah in nam, tako n. pr. posebno v jezikoslovji, razjasnjuje mnoge prej temne prikazni. Kaj bi moglo biti bolj zanimivo, kaj bolj vredno opazovanja in preiskavanja kakor človek človeku? Ali tisto nervozno vrtanje in brskanje najprej po svoji duši, potem po drugih; tisto neprestano opazovanje in ogledavanje svojega srca; tisto večno analizovanje vsega, kar se le gane v duši; tisto, rekel bi,

vohanje in zasledovanje divje zveri v človeku, združeno z onim črnogledim veseljem, če najdeš kaj hudobnega, podlega v človeku — to je, kar daje novodobnemu slovstvu neko nezdravo, hipokratično lice — in to ne more imeti dobrega konca. — —

— Ko je nihalo dospelo do skrajne meje, obrne se in bije zopet v nasprotno stran. Kar sem želel in upal in nekoliko tudi prorokoval, prišlo je, prej celó, kakor sem mislil. Kažejo se znamenja, da ta nezdrava dušna hrana, katera je šla prej tako v slast, že preseda ljudstvu, vsaj nepopačenemu ljudstvu.

»Z vilami če izpodiš naravo, povrne se zopet.« To veljá tudi tukaj, in to v dobrem zmyslu. Poleg vedoželjnosti ima človeška duša še neko drugo potrebo, neko žejo, katere mu ne more ugasiti znanje in spoznanje, ne vsa modrost in učenost tega svetá. Daj otroku vsega, česar želi, vesel ne bo in srečen, ako mu ne dáš prilike igrati se, ne s kako drago, umetno igračo, ne igrati se kakor hočeš ti, ampak kakor mu veli lastno, otročje srcé; ne s teboj, igrati se hoče, skakati in noréti sè svojimi vrstniki. Pústi ga, to mu je dobro, zdravo za telo in za dušo. Otrok, ki ne čuti té potrebe, ni telesno zdrav, ali pa na duhu ni pravilen. Kar je otroku igra, to je odraslemu, pravilno ustvarjenemu človeku, umetnost, ki se je tudi razvila iz igre; umetnost in poezija. — In še več: mislečemu in čutečemu človeku podaje življenje toliko nemira, zmotnjav in prevár, toliko vidi v njem nepopolnosti, krivice, toliko bede, da hrepeni zdaj pa zdaj, vsaj za nekoliko časa zapustiti ta svet ter prestaviti se v neko drugo, neko obljubljeno deželo, kjer vladajo drugi, z njim rojeni, v srcé mu zapisani zakoni; kjer je vse, kar je, to kar hoče biti, pa zaradi mnogih ovir in zaprek biti ne more, kakor je težko najti v naravi popoln kristal. Videti hoče neko vzvišeno, očiščeno podobo življenja, ne take, kakor mu jo podaje fotografija z vsemi malenkostimi in slabostimi, in kakor mu jo ponuja moderno slovstvo. Človek bodi v ti podobi človek, ne angelj, kar se očita idealizmu, a tudi ne zver, pošast. Nesnage tu ne mara in smradú, ne uhobolnega ropota; tega le preobiloma uživa v vsakdanjem življenji; odpočiti se hoče tù od tiste duhomorne bede, ki je vidi vsak dan toliko okoli sebe. Ne zadošča mu tù sama posnema življenja, bodi še tako zvesta, dasi je tudi to neka umetnost, ali umetnost na nižji stopinji. Ko se je nekedaj v Sparti javno izkazoval človek, posnemajoč slavčevo petje tako umetno, da mu je vse ploskalo, obregnul se je kralj Agezilaj v svojem poštenem širokem narečji: »Autás ákuka!« — samega slišal! Stvarnik bodi umetnik, ki prosto, ideji ustrezno, po svojem črteži stvari svoje podobe. Ali zdrave, mo-

goče naj bodo te podobe, ne kake čudne spake, kakoršne se kažejo po sejmi in trgih strmeči množici, nakaze in potvare, rojene v bolnih možganih umetnikovih. Ne muči nas umetnik, pesnik sè svojimi umetno izmišljenimi ugankami in problemi, kakor nas tako radi z njimi pitajo nekateri preduhoviti modernjaki. Radi gremo s človekom spremljevalcem, ki nas vodi po prijetnem kraju ter nam razumno in zgovorno razkazuje in razlaga njegove posamezne, bolj skrite lepote; ali ko zavije v temno goščo, kjer se ti noga spotika ob korenine, kjer ti zapletene veje bijejo v oči in ti ostro trnje razpraskava roke in obraz; ali bi bil pameten, ko bi se dalje trudil in plazil za njim? — Kedaj pa n. pr. lirik najkrepkeje, najblagodejnejše učinja na nas? Ali zahtevamo od njega bog vé kako modrih misli, kakih novih čutov, kakoršnih ni pred njim še imela živa duša? Ali iščemo pri njem kakega posebnega pouka, kakega skrivnega razodetja? (Tu govorim o liriku v ožjem zmyslu). Ali je sploh treba, da bodi lirik kako posebno, višje bitje? Ne, človek bodi pesnik, kakoršni smo mi, človek, ki se z nami veseli, z nami trpi in našo govorico z nami govori. Kar ga loči od nas, navadnih ljudi, je samo to, da on čuti vse bolj krepko in živo, svoje čute in tuje; žalost in veselje, ljubezen in hrepenenje, in pa — to je seveda poglavitno — dar ga loči od nas, ki ga ni pridobiti z nikakim trudom in ukom, dar božji, da more z rešilno besedo dati duška preobilosti svojih čutov, kakor pravi nepopisno lepó pesnik:

»Ko človek drug umolkne v muki svoji,
Bog dal mi je, da rečem, kaj trpim.«

Z rešilno besedo, pravim; dà, rešilna je beseda, v katero se zlije pesniku čut, njemu samemu rešilna in tistemu, ki ga posluša.

Ko pride jesen, ko od njé strupenega diha vse hira in vene, koga ne obhaja o tem pogledu neka žalost in otožnost, katera v posebnih okolnostih lahko naraste do nevarne višine, do prave dušne bolezni. Če si ti, ki ti srcé težé taki čuti, pesnik, ne bode ti dolgo trpeti; začelo se ti bo nekako čudno gibati v prsih; pesem, sam ne veš prav, kako, se ti je rodila, privrè ti iz njih, in — lahko ti je srcé. In čudno! ti, ki čutiš enako, pa si rojen nem, čuj, beri tako pesem; po prsih ti bodo doneli, odmevali sorodni glasovi, in zdajci bo olajšano tudi tvoje srcé. To je tista glasovita »kátharsis tôn pathemáton«, oproščenje (od) čutov. Ko se je človeku nabralo preobilo čuta, čuti potrebo, rekel bi izprazniti si srcé, izgovoriti se, izjokati se ali izsmijati, kakor mu je pri srci.

Zase poje pesnik najprej, gotovo, kakor ptič, da si olajša srcé; ali zraven pesnik pojóč tudi vabi, vabi sočutno srcé, da se z njim

veseli ali žaluje: »deljena bolečina, pol bolečine; deljeno veselje, podvojeno veselje«.

To čudovito, tolažilno moč ima v sebi poezija. Ali tudi samo prava poezija, ne tisto, kar nam za poezijo podajajo dandanašnji.

Po ti poeziji hrepeni človeško srcé in bode hrepenelo, kakor žejen jelen po hladnem studenci. Za nekaj časa se dá srcé premotiti in preslepiti, ali slednjič se zavé in terja svojo večno pravico. To vidimo očitno v naših časih. Ljudstvo, katero so krivi vodniki toliko časa vodili po suhi puščavi, užejalo se je in hrepeni po čisti, hladilni studenčnici, izvirajoči iz žive skale. »Thálatta, thálatta!« donelo je iz prsi hrabrih Helenov, ko so po neskončni blodnji in zmotnjavi ugledali sveto, rešilno morje. Poezija, poezija! kliče veselo in hvaležno zbegano, utrujeno ljudstvo, ko začuje zopet ljube, znane glasove, doneče mu, kakor je donelo obupajočemu Faustu velikonočno zvonjenje in angelov petje:

»Oj, poj mi, zbor nebeški, milo pój;
Okó solzí mi, zemlja, spet sem tvoj.«

Množijo se znamenja, kamor pogledamo, sosebno v dveh glavnih mestih nove šole, v Parizu in v Berolinu, da se ljudstvo ne dá dalje voditi po potih, katera, to je spoznalo, ne vodijo v obljubljeni deželo. Poezije je žejno, poezije hoče, poezije, katere mu ne more nič nadomestiti za več časa. Naveličalo se je móž, ki mu kažejo vedno človeka v svojem ponižanji. Poslušati noče dalje móž, ki mu vedno dražijo živce in mu vzbujajo najpodlejše strasti in nagnjenja, katerih se samo sramuje. Po velikem pesniku rešitelji hrepeni, kateri mu prinese tolažbe in hladila za skeleče rane, po čudodelniku, ki mu kakor razglašene strune ubere dušo v blagodejno harmonijo, ki mu z magično besedo ugladi strastí nemirne valove. »Vi, oblaki, ga rosite! —

Končati bo čas! Samo z nekimi besedami naj še o kratkem ponomem, o čemer sem, nekako bolj aforistično, govoril. Nova šola, ki zameta vse, kar je bilo pred njo, in proglašá svojo vero za edino pravo, naj nas ne bega in ne moti. Kar je ustvarila dobrega, zdravega — in tega ni malo — ostane in nam je dobiček; kar je malo prida, ker ne ustreza človeški potrebi, pogine, kakor je prišlo. Sosebno tolikanj hvaljeni naturalizem ali verizem naj se ne hvali kot edino zveličalen, kakor neko novo razodetje. Kar ima on zdravega, vpravičenega v sebi, ni novo; če pravi, da nam slika človeka, življenje v resnični obliki, ne govori resnice. Kar pa je poglavitno in odločilno, on ne ustreza potrebi človeškega srca. Naturalizem tlači, potiska, znižuje; človek potrebuje in išče tolažbe, boljšanja, povzdige.

Človek hoče svojo nedeljo, in ne dá si je vzeti. Umotvor bodi še tako sijajen, brez etičnega jedra ne velja, in končni učinek njegov bodi harmonija. Pravi umetnik vidi in nam kaže vse »sub specie aeternitatis.« Znanstvo ima svoje ozemlje, umetnost svoje; človeku je potrebna ta, kakor mu je potrebno óno; umetnost ne sezaj znanstvu v področje.

V ostalem se ni bati, da ta novi nauk kakor hudournik poplavi in pokončá za večne čase, kar nam je bilo do sedaj sveto, da konec stori poeziji. Množé se znamenja zdravega prevrata. Ne, da bi se nam bilo vrniti popolnoma na stáro; oblike se izpreminjajo s časom, duh ostane. Brez skrbi torej!

In ti, skromnega naroda, ki nima besede v svetovnem slovstvu, skromni sin, ki si želel in poskusil tudi v tem zmyslu kaj biti svojim bratom; ne begaj se. Če se ti tudi ni posrečila nikaka »eterna pagina«, če tudi nisi ustvaril ničesar, kar bi bilo »aere perennius«, miren bodi. Morebiti si pa vendar pogodil kako besedo, ki je človeku kar rosna kaplja žejni cvetici. Popotnik si govoril popotniku bratu: Prijatelj, trudna sva; sédiva sém v to senco in pogovoriva se malo. Glej, jaz sem doživel to; ali si ti tudi izkusil kaj takega? Mene veseli to, in to me žali, — ali tudi tebe? — Tako! in zdaj vemiva spet v roko popotni les! —

Izpremembra.

Rot v noči jasen meteor
Pretrga temnosiv obzor,
Podoba tvoja je nekoč
Razjásnila mi duše noč.

In kakor še jesenske dni
Cvetico solnčni soj vzbudí,
Pognala je ljubezen kal
Iz zapuščenih srčnih tal.

Iz popja se je cvet razvil,
Z zelenjem mnog mi grob pokríl, —
Srcé — grobóv prej kraj prostrt,
Sedaj cvetoč je rožni vrt.

S. L. Mozirski.

Rokopis.

Spisal A. Funtek.

I.

Erazem Bron, urednik politiškega in zabavnega tednika »Bliska«, sedel je poznega jesenskega dne pri svoji uredniški mizi in žareče poglede upiral sedaj na precejšen zavitek, sedaj na razganjeno pismo, katero je ležalo tikoma pred njim na pisni mapi. In kolikor bolj je gledal na oboje, toliko bolj so se mu ježile košate obrvi in toliko bolj se mu je tresla ugasla smodka, katero je v ljutem srdu zvečil med zobmi. Naposled je udaril s pestjó ob mizo, potisnil stol od sebe in zamrmral nekaj, kar je bilo vse prej, samó ne pobožen vzdih. V tem trenutku je bil Bron res nekamo podoben nebeškemu mogotcu iz davno minule dóbe, ki je z uničujočim bliskom krotil in brzdal človeški rod na zemlji, dočim je on s popirnim »Bliskom« vladal javnemu mnenju ponižnega mesteca, broječega samó nekoliko tisoč duš.

Primere šepajo, naša pa šepa tem bolj, ker je bil Erazem Bron jako šibak, slok možiček. Jedino, kar mu je podajalo nekaj veličastnega, bili so gosti, dasi že osiveli lasjé, kateri so mu nepristriženi obkoljali dôkaj prikupni, dasi nekamo trdi, koščeni obraz. In ti lasjé so se mu, kadar je bil jezen, kakor v tem hipu, nekakšno zježili, dočim so se ozka ustna krčevito stisnila in so se oči kàr plamenoma lesketale izza roženih naočnikov.

Nekolikokrat se je prestopil po sobi, nató obstal pri mizi, in naposled segel po vžigalico, da si zapali ugaslo smodko.

»Šušmarji!« zamrmral je skrajno slabe volje in na vso moč vlekel dim váse, »v obče dobro, ali treba bi bilo dôkaj poprav. Take in take. To neutemeljeno, óno neverjetno, to premalo poudarjeno, óno pretirano. Dvojimo o popolnem uspehu — morda o priliki kàj drugega. Delo ni brez nadarjenosti, in takó upamo — ah!«

Ljuto vrže Bron pismo, katero je morda nevedé zopet vzel v roko, na mizo, pograbi zavitek in oboje skupaj zaprè v spodnje predalo pisne mize. Potem séde in prične pisati.

Vidi pa se očito, da se sili. Zakaj preko vseh tistih stavkov, katere je zapisal na podolgast listič, naredí debelo črto in končno odloží peró. S slabo gorečo smodko v ustih se nasloni na stol in gleda srepo v zrak, dočim mu časih hipen trepet izpreleti suhotno teló . . .

Od ravnateljstva stolnega gledališča, kateremu je bil poslal dramsko delo, prejel je Bron baš danes odgovor, čegar bistvene vsebine ni težko posneti iz gorenjih vzklikov. Bil ni namreč samó urednik svojega tednika, nego mnogo se je bavil tudi z leposlovno književnostjo in se posebno z dramatskimi deli. Tiste igre, kar jih je spisal, obnesle so se mu res jako dobro, takó da je pač po pravici imel dôkaj ugleda v svojem mesteci in tudi drugje med književnimi krogi. Saj ni bil brez nadarjenosti in mimo tega se je opiral na bogato gledališko izkustvo, katero si je bil pridobil še kot novinar v stolnem mestu.

Nepopisno zaničljiv smeh léže Bronu okolo usten, ko strmí na strop — zveden je bil dovolj, da je znal, kaj se skriva za tistimi uljudnimi besedami gledališkega ravnateljstva! In zdajci se ta smeh umakne nekovi boleštni potezi, ki daje njega koščenemu obrazu nekaj jako prikupnega in milega. Tudi oči izgubé svoj otrpli izraz in se tožno zagledajo skozi okno v jesensko meglo . . .

»To jo bode peklo!« deje potihoma prédse. »Olga — ljubo dete! Kakó se je veselila z mano — in sedaj! Nó, kdo vé, morda se kakó izprenapedi — zamolčal ji bodem to neprijetno pismo! Dà, dà, zamolčal.«

Živahno pokima nekolikokrat z glavo in se zopet loti svojega dela. Tiskarna je nujno zahtevala rokopisa za jutrišnjo številko, in takó je moral čim prej urediti lokalni del svojega lista, da se bodo ž njim teden dnij zabavale te dobre duše, katerim je »Blisek« malone jedina duševna hrana! —

Ali denašnji dan Bronu nikakor ni bil dan pokoja! Zakaj toliko da se nekoliko zamakne v svoje pisanje in napiše dve tri beležke, že nekdo potrka na vrata, da se Bron srdito zgane na svojem stolu. Osorno se odzove in nejevoljno pogleda proti vhodu.

V sobo stopi mlad mož visoke rasti, oblečen dôkaj preprosto. Z obraza se mu čita, da ne živí baš v izobilji, vsaj tiste dobro znane črte na nekoliko bledem obličji pričajo dosti razločno, da je užil že več gorjá nego dobrot. Bil pa je jako prikupen, in duhovitost mu je sijala iz živih, velikih očij.

»Gospod urednik Erazem Bron?« izpregovori vprašaje, dočim se lahko pokloni; nató stopi nekaj korakov bliže.

»Dà — s čim vam utegnem služiti?«

Prišlec nekoliko pomolčí, in lahna rdečica mu stopi v lice. Naposled deje:

»Moje ime je Vid Goran. Neznano ime, vem, ali nič za to! Morda mi utegneta vi, gospod Bron, pomagati, da se nekoliko dvigne iz mraka vsakdanjosti.«

Bron odloži peró in ga bistro pogleda preko naočnikov. Molčé namigne mlademu gostu, naj séde njemu nasproti.

»Kaj bi vas nadlegoval s širokim pripovedovanjem,« nadaljuje óni; »ukvarjal sem se nekaj z dramatskimi deli, ker sem čutil nekoliko poziva v sebi. Poziva ali samó veselja, to je težko ločiti. Pravili so mi, da nisem brez nadarjenosti. Soditi ne morem sam o sebi; sploh še nisem prišel na dan s svojimi poskusi.«

Bron se nepotrpežljivo premika na stolu.

»Dramatika ni lahka reč,« pravi naposled, samó da nekaj reče.

»Vem. In zató — glejte, gospod urednik, prihajam k vam. Dopríšil sem večje dramatsko delo — ‚Siromak‘ je njega naslov — in rad bi slišal nepristransko in zajedno večšo sodbo o njem, predno ga izročim javnosti.«

»Ej, prijatelj mladi,« deje Bron hipoma jako slabe volje, »ocenjati književna dela je sploh nehvaležna reč, sosebno ko dobiva človek do malega zgolj pleve pred očí. Po drugi strani pa — znajte, gospod Goran, baš danes — ah, kaj,« ustavi se ves srdit, »baš zató — rad bi vedel, ali bi ne mogel izreči pristne sodbe, dasi — — dajte mi svoj rokopis!«

Ves začuden zaradi zmedenih besed Bronovih ustreže Goran njega želji in položi rokopis na pisno mizo.

»Danes imamo petek,« nadaljuje Bron, »v ponedeljek lahko pridete zopet, če hočete. Ali sedaj bi vas uljudno prosil, da me pustite samega, dela imam še čez glavo. Z Bogom, gospod Goran!«

Po teh dovolj jasnih besedah vstane mladi mož, da bi odšel. Zdajci pa se odpró vrata v ozadji in začuje se prijeten deklíški glas:

»Oh, papá, papá, kje vender tičiš takó dolgo?«

In v sobo pride — ne pride, temveč priletí — mlada deklica v preprosti domači opravi, lepa in solnčna, da se Goranu zazdí, kakor bi se bil hipoma razprostrl velik božji dan po tesnem mračnem prostoru. Ugledavši mladega neznanca, obstoí deklica presenečena sredi sobe, in nežna rdečica ji zalije veselo lice, dočim se ji očí same od sebe povesejo k tlom. Samó jeden žarek je ujel Goran iz teh milih modrih očí, nató pa kakor v sanjah strmel na deviško lepoto pred seboj, katero je delala velika zadrega še mičnejšo in prijaznejšo . . .

Bron je vstal izza pisne mize in rahlo nagovoril dekletce:

»Ali, Olga, kakó vender si mi zopet privihrala v sobo — kaj ne vidiš, da nisem sam?«

Besede naj bi se bile izvestno glasile kakor očitanje, toda bile so vse prej negoli to. Tolikanj iskrena ljubezen je zvenela iz njih, in spremljal jih je takó prijazen pogled iz sivih očij, da si zdajci spoznal, kakó je Bron od srca vesel živahne svoje hčerice, ki je šele po očetovem nagovoru na pol plaho, na pol zvedavo pogledala tujega posetnika in se nató popolnoma obrnila k očetu.

Goran se vzdrami. Zavédel se je pač, da je sedaj tu pri očetu in hčeri popolnoma odveč, in zató se molčé nakloni obema in odide. Samó pri vratih se nehotoma še jedenkrat ozrè na lepo deklico — in čudo, prav tedaj se ozrè tudi ona po njem, toda samó za jeden kratek hip, zakaj zopet se ji povesijo oči, takó da niti ne vidi poslednjega poklona Goranovega.

Ko pa se zapró vrata za njim, privije se Olga svojemu očetu, poljubi ga na čelo in vpraša hitro in zvedavo:

»Papá, kdo je bil to?«

»Kdo?« nasmehne se Bron. »Kaj ti pomaga, če ti tudi povem! Vid Goran se piše — no, kaj imaš od tega, radovednica?«

»Vid Goran,« ponoví deklica polglasno in zmaje z glavo, »Ne poznam. Nisem še nikoli slišala tega imena. — Ali kaj je hotel pri tebi, papá?«

»Hm,« méni Bron počasi, »rokopis mi je prinesel, da bi ga pregledal — «

»In ali ga bodeš? Oh, seveda ga bodeš, zakaj bi ga ne, če te prosi! — «

»Glej, glej,« odgovori Bron dobrovoljno, »moja Olga se že vtika v uredniške moje posle? Tega pa kratko in malo ne trpim.«

»Oh, kaj,« méni ona zopet vsa vesela, »to ne pripada uredniškim poslom! Saj menda ni prinesel rokopisa za ‚Blisek‘?«

Bron odkima. »Dramatsko delo je.«

»No, vidiš, dramatsko delo! Seveda, čul je že, da se baviš s takimi deli, morda je tudi že videl kaj tvojega na odru, in zató te je prišel prosit svéta in pomoči. Oh, papá, to je res nebeško lepo, da si takó sloveč!«

Rekši ga krepko prime za rame in se razposajeno ž njim nekolikokrat zavrtí po sobi. Nató pa nadaljuje hitro in živo:

»In tvoje najnovejše delo — dej, ali še nisi dobil nič odgovora? Ne? Kakó rada bi že videla, da bi prišel! Je li, papá, saj pač še veš, kaj si mi obetal, če ga vzprejmó? Daleč od tod pojdeva iz tega pu-

stega mesta, na kmete, kjer bode poleti takó lepo . . . Res je, pri-
stavi važno, »sloveče ime, to je nekaj vredno, ali novci, ki jih prejmeš
za svoje delo, ti so tudi nekaj vredni. Daj, da te objamem, ljubi,
dobri papá!«

Ubogí Bron je stal kakor pribit, ko je poslušal te besede, in
vsaka se mu je zasekala kakor ostro bodalo v srce. Začutil je ne-
znosno bolest v prsih in najrajši bi bil Olgi položil roko na usta in
jo naprosil, naj vender molčí, saj — saj — ne, tega ji ne pové —
vsaj danes še ne! Da bi s toli krutimi besedami razrušil prelepi ne-
dolžni sèn mladi deklici, ki se tolikanj veselí letošnjih počitkov? Kdo
vé, morda se mu kakó drugače ponudi prilika, da si prisluži tisto
ubogo vsotico, katere bi bilo treba za namerjani izlet na kmete in za
majhno potovanje — Olgi ni treba vedeti, da je ondu v pisno mizo
nekoliko prej zaprl rokopis in ž njim pokopal vse načrte za bodoče
poletje! . . .

Prevzet od teh bridkih mislij, sklonil je glavo in molčé poslušal
hčer do konca. Deklica pa ga zdajci prime za glavo in mu bistro po-
gleda v oči.

»Papá, ti nisi nič kàj vesel — ti molčíš na vse moje besede?
Ali se misliš celó izneveriti svojemu obetu? Oh, to bi ne bilo lepo,
to bi me —«

»Ne, ne,« hití Bron in kima odločno z glavo, »seveda bodem
mož beseda! In kdo pravi, da se ne veselim s teboj? Ti ubogo dete
itak nimaš ničesar od življenja, in zató bi bilo res kruto, če bi ti ne
privoščil nekoliko razvedrila. Ne boj se; vse ostane, kakor je bilo!«

In siloma se nasmehne ubogí mož in s tem smehom zakrije svojo
žalost. Olga ni zapazila, da je očetu vse prej nego na smeh, in je
veselo tlesknila z rokami. Zdajci pa ga pogleda jako zamišljeno.

»In kaj, če bi te odbili, papá?« dé malone plaho. »Če ne vzprejmó
tvojega dela? Grozno! Pa saj ne more biti takó — izvestno si zopet
spisal kàj lepega, jaz pa se mučim s takimi črnimi mislimi! Ali sedaj
— ti moj ljubi Bog — kosilo čaka na mizi, jaz pa se razgovarjam
tukaj! Hitro, papá, saj lahko govoriva pri mizi. Pojdi, pojdi!«

In veselo govoreč ga prime za roko in ga odvede s seboj v
bližnjo sobo. Tega pa ni videla, kakó bridko in plašno se je časih
ozrl po nji in kakó se je silil, da bi bil miren, dočim mu je srce
utripalo od hudega nemira! . . .

(Dalje prihodnjíc.)

Herondovi mimiambi.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

Videli smo že pri prvem in drugem mimiambu, da se je Heronda lotil tudi kočljivih predmetov; v petem mimiambu, še bolj pa v šestem, razkriva nam take moralne rane onodobnih Grkov, da se nam gnusi, ko čitamo, kakó se razpravljajo take stvari, kakor ne bi bilo nič posebnega, nego nekaj vsakdanjega; in to je po vsi priliki — žal — tudi v resnici bilo. Baš zató tudi pesniku ni toliko zameriti, da opisuje stvari, ki so po naših nazorih nedostojne tudi pesnika realista ali verista, nego jemati je pri sodbi v poštev tedanje nazore, ki niso bili daleko takó strogi kakor naši.

V »Ljubosumnici« izprašuje Bitina (Bitinna) svojega roba Gastrona, ki je bil zajedno nje ljubček, o drugih zvezah njegovih. Gastron bridko toži, da mu gospodarica s svojo ljubosumnostjo pije kri noč in dan. S tem pa še bolj razjezi gospodarico, in ona ukaže drugemu robu Piriji (Pyrries), naj zveže Gastrona. V tem očita Gastronu, da je bila predobra ž njim, a sedaj mu hoče pokazati, kdo je. Gastron jo prosi, naj mu odpusti človeško slabost, ona pa veli Piriji, naj ga odvede v tepalnico, kjer naj mu Hermon naloži tisoč na hrbet in tisoč na trebuh. Gastron prosi, a ona pravi: »Ali se nisi ravnokar udal in priznal svojega greha?« Še Drakon naj ju izpremi k Hermonu. Ko odidó vsi trije, pride Bitini na um, da bi bilo bolje, če précej pozove užigalca, da Gastronu užgè znamenje na čelo. Torej veli služkinji Kidili, naj hiti za njimi ter jih privede nazaj. Ta služkinja je jedina oseba, ki vzbuja simpatijo. Pirija hiti s svojim uklenjencem k Hermonu, »kakor bi vodil ne svojega druga, ampak človeka, ki je oskrnil grobe. In vender čaka njega skoro slična kazen.« Takó kara Kidila Pirijo in privede vse zopet nazaj. Bitina ukaže iti po Kosida, užigalca. Tedaj pa prosi Kidila za Gastrona in kliče v spomin Bitini hčer Batilido. »Odpusti mu sedaj, takó ti se možila Batilida, ti pa zibala vnuke v naročaji!« — »Tega sedmostrokega roba naj pustim v miru? Katera ženska mi se ne bode smijala po pravici v obraz?« odvrne Bitina. Končno se udá Kidili, ki še navaja, da je sedaj praznik dvajsetega dne v meseci in da je blizu praznik gerenij, ki je bil podoben našemu mrtvih duš dnevu. »Za sedaj te izpustim«, pravi Bitina, »zahvaliti pa imaš to-le,

katere ne ljubim menj od Batilide, ker sem jo vzredila na svojih rokah. Ko pa umrlim prinesemo napojilo, imel bodeš — ne boj se — po prazniku ti svoj praznik!« —

V šestem mimiambu, v »Ženah, zaupno se razgovarjajočih« je predmet takó podel, da so nekateri filologi, sosebnó Holandec van Leeuwen (Mnemosyne. XXI. 98.), poskušali razlagati stvar nedolžneje. Zastonj! Da so sicer take stvari v domovini pesnikovi bile navadne, smemo sumnjati zató, ker so se bili Kojci kot bližnji sosodje maloazijskih semitskih Karov navzeli orijentnih obredov, navadnih v kultu Demetre in Kibe, ki se niso odlikovali po posebni deviški čednosti.

Metrona pride h Koritoni v vas. »Sédi, Metrona,« pravi Koritona in se potem obrne do služkinje: »Vstani in pristavi gospé stolicó! Vse moram naročiti sama . . . Res, kamen si v hiši, ne pa služkinja. Kadar pa odmerjam žito, šteješ pojedina zrna, in ako je le količkaj premalo, ne prenašajo te zidovi več ves dan godrnjajoče in zabavljajoče. — Sedaj šele brišeš in jo čistiš, ko je je že treba. Razbojnica! To-le mi zahvali (pokaže na prijateljico), ker ináč bi ti dala pokusiti svoje roke.«

»Draga Koritona, isti jarem tare tebe kakor mene. Tudi jaz vpijem in lajam ves dan kakor pes na te ostudnice. Ali zaradi česar sem prišla k tebi —«

»Izgubite se izpred očij, radovednice! Samó ušesa in jezik vas je, vse drugo pa praznik« (t. j. brezdelje).

Sedaj pové Metrona, čemú je prišla h Koritoni. Koritona ji prav ne zaupa, ker se bojí, da bi vsega ne raznesla, in ko jo Metrona o tem potolaži, obotavlja se še vedno z besedo na dan, kakor bi je bilo sram.

»Vidiš li Metro no sedaj-le prvič, ali kaj se vedeš takó neslano?« reče ji Metrona. Sedaj pové Koritona, kdo je zvršil dotični predmet. »Dela so mu kakor dela Atenina. Mislila bi, da vidiš izdelke njenih rok, a ne Kerdonovih.« Potem se še razgovarjata, kakó Koritona ni mogla dobiti drugega izvoda ónega izdelka, ker je vmes prišla služkinja Bitatova. »ki noč in dan goni našega osla [osel se zove žival in nekakšen domač malin], da kàr troske leté, zató da ne obrabi svojega za štiri obole.« Koritona še pové Metroni, kdo ji je poslal mojstra Kerдона v hišo. Metrona se hitro poslovi, ker hrepení, da zvé vse skrivnosti, katere ji more mešetarica Artemida povedati. —

Pozorišče sedmega mimiamba je čevljarska prodajalnica. Metrona je privedla nekatere prijateljice, da si nakupijo pri Kerdonu obutala. Jako postrežno in urno ukaže Kerdon pomagáču, naj iznese veliko polico, a ta lenuh spi. Nató se vsuje nanj dež psovek, dokler končno ženskam

predložé omaro z obutalom. Sedaj začne hvalisati svojo robo, ki je delo njegovega truda in njegove iznajdljivosti. Delo je solidno, in tudi oprava je lepa; barve čevljev so različne in krasne. A koliko se mora siromak truditi, da si prisluži svoj kruh! Noč in dan dela, in vender imajo sleparski strojarji, ki narejajo slabe izdelke, več dobička nego on, ki daje samó dobro delo iz rok. In otroci mu nič ne pomagajo pri delu, samó jedó, on pa mora rediti robe, da mu nadomeščajo delo otrók. — Potem iznese še drugo robo, kakor znesó postrežni komiji v naših prodajalnicah cele gore različne robe. Zanimljiva so imena različnega obutala. Nekateri čevlji so imenovani po barvi, drugi po krajih, kjer so v navadi, tretji po kroji. Sedaj vpraša žena po ceni. Kerdon čuti, da ženskam ne bode po godu, kar jim pové. Zató govori na dolgo in široko, dokler ga ženska ne pozove, naj pové naravnost natančno ceno. Žene se mu smejejo, on pa se rotí, da ne more dati ceneje. Sedaj pa Metrona ubere pravo struno. Sklicuje se na njegovo galantnost, in res — Kerdon se omeči. Kakor zaljubljen trgovski pomočnik se laska ženski, pomeri čevlji in ga prepustí za umerjeno ceno. Končno se še priporoča za druga naročila, Metroni pa obeta par čevljkov kot nagrado za dovedene nove naročnice.

(Konec prihodujit.)

Prah.

Okolo deda vnuki so skakali
In božali so vele mu roké;
Zakaj nabrano kožo, so vprašali,
Imá in belo brado in lasé.

»To prah, otroci, je z življenja ceste,
Ki sèl mi je na brado in lasé,
Oj, blagost, deca, vam, ker še ne veste,
Kakó se vseli nam celó v — srcé!«

Alenčica.

Zakaj o tebi pojem?

Dèkle, glej, očitajo mi znanci:
»Kam zablodil v svoji si slepoti,
Zmiraj le o ljubici prepevaš,
Zmiraj poješ le o nje lepoti!«

Že ob mraku hladnem, v snú razkošnem
In ob zori in o belem dnevi,
Vedno, vedno duh je moj pri tebi —
In molčé o mljnenki naj spevi?

J. Š.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje.)

V.

Čilčin oče je prišel h Gašperju za žagarja, in s tem se je vrnila sreča in zadovoljnost v njega hišo. Žena mu je skoro okrevala, Andrejček je bil preskrben z vsemi šolskimi potrebščinami, Katrica je zopet dobivala mleka, katerega si je tolikanj želela, in dolgovi so bili do malega poravnani. Cilki ni bilo treba plesti in ključkati za tuje ljudi; pomagala je pridno materi pri gospodinjstvu, in kadar ji je ostajalo količkaj prostega časa, pletla in ključkala je za potrebe svoje rodbine.

Ali najsrečnejša izmed vseh je bila menda le ona. Srce ji je igralo od veselja, kadar je gledala očeta, ki je bil sedaj vedno ljubezniv in dobre volje, ali pa kadar je zrla v presrečno materino okó, katero je sosebno ljubeče počivalo na nji, ki je otela hišo pogube, in naposled, kadar je gledala belordeča ličeca bratcev in sestic, katera so se svetila od zdravja kakor zrela jabolka. In zavedela se je, da je ona razven Bogá vir vsi tej blaginji, tej blaženi zadovoljnosti. Kakó bogato so se ji vračale molitve in borbe ónih nepozabnih groznih dnij!

Odslej ni nobena nezgoda več kalila mirú Tonetove družine. Tone in njegova žena sta marljivo delala in skrbela za dušno in telesno blagost svojega zaroda. Otroci so rasli zdravi, pridni in ljubeznivi.

Takó so prešla tri leta. Iz polotročje Cilke, katero smo spoznali ob početku te povesti, vzraslo je brhko, živahno, sedemnajstletno deklè. Živela je presrečna na očetovem domu, in misel, da bode kdáj morala iti iz hiše, ni kaj posebno kalila nje zadovoljnosti. Sedaj pa sedaj, takó le mimogredé; kadar je baš začula, da se je omožila ta ali óna nje znank ali tovarišic, spomnila se je svoje obljuje, da bode nekoč Gašperjeva snaha, ali odgnala je brž óno neprijetno čustvo, katero jo je obšlo ob tej misli. Čemú bi ji že sedaj belilo glavo tisto, kar je še v daljni bodočnosti?

Proti očetu in materi še ni ničesar zinila o svoji obljudi. Je li bila sramežljivost, je li bil strah, da bi ji roditelji očitali nepremišljenost, tega sama ni vedela prav. Toda kadarkoli je namerjala odkriti

svojo skrivnost, vselej jo je izpreletela neumevna tesnoba, da je brž odložila izpoved na ugodnejše čase.

Tudi Gašper je bil mož beseda. Nikomur ni omenil, da bode nekoč Cilka njegovemu sinu nevesta. Kadar jo je videl, nasmehnil se ji je prijazno; če je utegnil, vščipnil jo je v lice in jo pomenljivo opazoval. Cilka je nasmehoma vzprejemala znamenja njegove udanosti, a vender se je vedela odtezati vsaki priliki, da bi ji govoril o bodočnosti.

Jurijček se je navadno samó zardel, kadar je ugledal Cilko, sicer pa se je védel ž njo kakor z drugimi ljudmi.

Cilki ni bilo poznati nobene izpremembe, kadar je občevala z Jurijčkom; govorila je ž njim prosto, prijazno kakor z vsakomer. Nihče bi ne bil slutil iz njiju vedenja, da sta si onadva namenjena za možá in ženo.

Ali dolgo ni ostalo takó. Bil je krasen pomladen dan. Cilka je plela solato na ličnem domačem vrtu pred hišo. Nebó je bilo takó jasno, solnce takó blagodejno, ptički so križema žvrgoleli, da je bil zrak poln njih ljubkih glasov in da so odmevali tudi v prsih mlade deklice, zamaknjene v delo. Začela je takisto ona peti; saj je bila takó vesela, takó srečna! Pomlad okolo nje, pomlad v nji, pa da ne bi pridružila svojega petja ónemu krilatih pevcev?

Bila je sama domá. Mati z najmanjšima otrokoma je šla v vas h kumici, večja dva sta bila v šoli. Zdajci začuje za sabo ploskanje z rokami. Ozrè se; ravno je stopil Jurijček na vrt.

»Komú ploskaš, pticam ali meni?« vpraša Cilka dobre volje.

Jurijček se ji približa in se zardí kakor piruh, še predno ji odgovorí. »Ptičje petje je ljubko, a tvoje se mi zdí še ljubše. Pri ptičih je to prirodno, pri tebi pa je poseben dar božji.«

»Kam si namenjen?« vpraša ga Cilka. »Sicer ob takem času nikoli ne hodiš tod mimo.«

Jurijček se iz nova zardí. »Tvojo mater sem videl v vasi; sodil sem, da si sama domá, zato sem prišel.«

»Ali se spodobi, da prihajaš k nam, ko veš, da sem sama domá?« pokrega ga Cilka navidezno jezna.

Jurijček je v zadregi in neusmiljeno trga peró za perescem krasni vrtnici, katero drží v roki. Naposled izpregovori polglasno: »Hotel sem jedenkrat brez prič govoriti s tabo, zato sem prišel. Cilka, doslej sem vedno molčal, ker sem upal, da sama kdáj izpregovoriš o tem. Ker pa molčiš, moram te spomniti tvoje obljube. Saj veš, vedno ne morava molčati; čas je, da odkrijeva svetu, a se posebno tvojim roditeljem, kaj bodeš meni.«

»Ni še take sile, ne,« ugovarja Cilka; »še dve leti imava časa; takó je bilo dogovorjeno.«

»Še dve leti?« vzdihne Jurijček. »Ali se res ne more zvršiti prej?«

»Niti jeden dan ne pred določenim časom!« zakliče Cilka. »Meni se godí predobro domá; ne dam se odgnati, dokler ni sile!«

Jurijček obledi in gleda nemo prédse.

Cilki dé hudo, da ga je užalila. »Bodi razumen, Jurijček,« méni s tolažilnim glasom; »na vašem domu me bodete itak imeli do konca življenja. Zató pústi, da ostanem še te dve leti domá; vsi me imajo takó radi! Potrebna sem pa tudi materi pri gospodinjstvu; drugi sestrici sta še takó majhni, samí potrebujeta pomoči, ne pa da bi pomagali pri hiši. Tudi se mi ne zdí še potrebno v svet trobiti, da bodem tvoja gospodinja. Ostani ta naš dogovor tajen, vsaj še leto dnij. Česa se neki bojiš?« —

»Bojim se, da — da —« jeca Jurijček, »ker si od dné do dné brhkejša, da te mi ne vzame kdo drug.«

»Da bi kdo vzel mene?« zasmeye se Cilka veselo. »Kdo bi se ozrl na deklè brez dote, ko v naši vasi kàr mrgolí deklet, in sicer tudi takih, ki imajo kàj pod palcem? — Pa da takó malo zaupaš v mojo obljubo, Jurijček,« očita mu užaljena.

»Ali hočeš tedaj venderle biti moja, Cilka?« vpraša Jurijček vesel, in široka usta se mu raztegnejo v presrečen nasmeh.

»Zakaj ne?« odgovorí Cilka, toda ne več s prejšnjim navdušenim glasom. »Katera ženska bi ne bila rada pri vas za gospodinjo? Imela bode lepo hišo, krasen vrt in vinograde, brez števila kuretine, dobro rejene buše v hlevu —«

»Tedaj samó zató?« ustavi jo Jurijček ves pobit, »ne pa meni na ljubo?«

»Oh pač, Jurijček; saj za očetom in materjo, za bratoma in sestrama imam tebe najrajši na svetu,« odgovorí Cilka slovesno in méni: Bog zná, kakó ga razveselé te besede!

Jurijček vzdihne, toda ne odgovorí ničesar. Zná se mu, da mu odgovor ni po volji.

»Kaj, še vedno nisi zadovoljen?« začudi se Cilka neprijetno zadata. »Ali ti ni dovolj?«

Žalosten ji odkima. »Sicer je že nekaj, vender ne dovolj, Cilka! Glej, jaz imam pa tebe rajši nego svoje roditelje, rajši nego ves svet!«

»Béži, béži, kaj neki govoriš?« razvname se Cilka. »To je vender nemogoče, to bi ne bilo lepo, to bi bilo celó greh!«

»Ni greh, ne,« ugovarja Jurijček. »Le vprašaj gospoda župnika, ako že ne verjameš meni, ali je greh nad vse ljubiti njo ali njega, ki bode naš drug ali naša družica za vse življenje!«

»Ali jaz vender nisem storila še ničesar zate, da bi me imel takó grozno rad,« začudi se ona.

»In vender te ljubim, in sicer od dné do dné močnejše, in to od ónega trenutka, ko sem ugledal tvoje mile otroške oči, napolnjene s solzami. In tega je že več nego tri leta.«

»Res, kakó blag si bil tedaj, Jurijček! Brez tvojega iskrenega priporočila, kaj bi bilo sedaj iz nas?« pravi Cilka ginjena od ónih žalnih spominov.

»Kar sem storil, to ni nič; storil sem iz krščanske ljubezni in tudi iz — sebičnosti. Saj sem vedel, da bode tvoj oče izvrsten žagar, in pokazalo se je, da se nisem zmotil,« odgovori on blagodušno. »Ali tebi Cilka, tebi bode menda velika žrtev, če me bodeš imela rada.«

»Zakaj neki?« pozveduje Cilka preprosto.

»Ker — ker sem —«

»Ker si grbav, meniš?« pomaga mu deklica odkritosrčno; »oh, zató pa že ne! Glej, naš Mihec, odkar je padel z vozá, pobil si je nos, in óna rana mu je ogrdila ves obraz; a jaz ga imam venderle najrajši izmed vseh bratcev in sestrá!«

»Torej ti ni žal, da si se obljubila meni? In res mi ne bodeš nikdar očitala moje hromosti?« vpraša Jurijček zasopel, in okó se mu zasveti od nadeje.

»Kaj misliš vender? Da bi žalila tebe, dobrotnika našega? Sicer pa — je li treba, da gledam ravno tvoj hrbet? Gledala te bodem rajši v obraz; oči imaš takó mile in dobre!«

Jurijčka nehoté posili smeh. »Kakó otročja je še, kakó nepokvarjena!« misli si zadovoljen. In up ga obide, da ga ne bode prevarila, da mu utegne jedino ona biti zvesta družica, ki ga bode cenila po njega notranji vrednosti, ne pa po zunanji podobi. In loči se zadovoljnejši, nego je prišel.

Cilka gleda nekaj časa za njim, potem nadaljuje svoje delo. Ali nič več ne poje kakor prej in nič več ni takó vesela in srečna, kakor je bila! —

(Dalje prihodnjité.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

III.

(Konec.)

Baron Zois se je nadejal, da bode vojska Ljubljani prizanesla, toda ni ji. Ko se je namreč generalu Gyulayu poročilo, da se naši niso mogli držati ne v Razdrtem ne v Logatci, odšel je dné 18. majnika (v četrtek pred Binkoštimi) s svojo vojsko na Dolenjsko. V Ljubljani je pustil le osemdesetletnega generala Moitella in majorja Lefebvra, z nekaj prav malo vojakov; ni jih bilo več nego jeden, pa še ne popoln bataljon domačega polka Simbschen, prav tak nepoln bataljon kranjskih brambovcov in štiri kompanije sluijskih graničarjev. Ta pest ljudij naj bi bila ubranila Ljubljano in ljubljanski Grad, dočim se je vélika vojska umeknila! Čudno! V ljubljanske utrdbe so vteknili toliko denarja, ko pa je prišel odločilni trenutek, niti niso poskusili ustavljati sovražnika.

Ta je pritiskal dné 19. majnika (v petek pred Binkoštimi) že od Vrhnike proti Ljubljani.¹⁾ V soboto zjutraj je streljal že okolo Viča, dasi naših ni bilo nikjer videti nobenega. Binkoštno nedeljo zjutraj — deževalo je vso prejšnjo noč — pa se je že na vse zgodaj prikradla v Ljubljano precejšnja francoska patrola osemnajstih konjikov, katere pa so naši na Gradu skoro opazili in ob petih trikrat ustrelili nanje. Ranili so dva konja in ubili jednega možá. Nató je patrola odjezdila.

Proti deveti uri se je sovražnik že prikazoval okolo Rožnika, pod katerim je imel Zois gradič »Rosenbüchel«, in ob pol desetih je prijezdil francoski častnik v mesto ter odšel na Grad. Bil je parlamentar, posredovalec med našimi in Francozi. Poslal ga je general Macdonald, da bi se poganjal zaradi Gradú. Kaj bi bili dali Ljubljančani, če bi bili zvedeli, kaj je opravil, ko so pa ob jednajstih videli z generalom Moitellom prihajajočega z Gradú! Da bi jim sovražnik in naši, dočim se bodo pulili za Grad, le ne razsuli mesta nad glavo!

Bilo je dobro znamenje, in dihali so lože, ko je po odhodu parlamentarjevem na Gradu in tudi na Rožniku vse potihnilo in se umirilo. Kaj so počeli na Golovci, ki je kár štrlel od utrdbe, iz Zoisovega dnevnika ni posneti kár do malega nič. Kam pa so z Golovca mogli

¹⁾ To-le pripovedujem ponajveč po Zoisovem dnevniku objavljenem v listku »Laibacher Wochenblatta« 1880, št. 315 — 320.

tudi streljati, ko jim je bilo mesto na poti? Z Golovca je Zois zabeležil samó jeden strel, in sicer na Binkoštno soboto; ustrelili so na trnovski most, ko je šel piket Francozov čezenj, a zadeli niso nobénega.

Ob treh popoldne je zopet prišel parlamentar, h kateremu je naša posadka poslala stotnika Moraka doli; dogovarjala sta se dolgo, pa se nista dogovorila; zakaj ne, ne vemo, najbrže pa zaradi brambovskega bataljona na Gradu ne. Brambovskim bataljonom po vsi Avstriji je namreč Napoleon ukazal že dné 14. majnika (ddo. Schönbrunn) dati orožje iz rok in oditi vsakemu na svoj dom, in sicer predno mine pet dnij po prihodu Francozov v deželo. Če tega ne storé, ravnali bodo ž njimi, ako jih dobé v roke, ne kakor z ujetimi vojaki, ampak kakor z razbojniki. Častnikom bodo požgali hiše in jim porabli vse, kar imajo, prostake pa bodo poštrelili.

Takšna kazen je čakala naše vrle brambovce na Gradu, ako bi vzeli Francozje Grad po sili in se jim ne izposluje prej oprostilo. Skoro, da so se ravno zató razbijala dogovarjanja s parlamentarjem. Morak se je vrnil na Grad, po mestu pa je šel glas, da se bode streljanje précej zopet pričelo.

V tem so se sešli v mestni svetovalnici najodličnejši meščani, tudi škof je bil med njimi, da sestavijo združeno deželno gosposko, zakaj »proklamacija«, prav tista kakor leta 1805., bila se je, razglasila tudi sedaj, in sicer že dné 18. majnika. Toda kakó jo sestaviti, ko je najvišja glava v deželi, guverner grof Brandis, z vsemi svojimi svetovalci in uradniki pobegnil iz Ljubljane! Od vseh veljakov, zbranih v svetovalnici, pa ni umel nihče ničesar ali vsaj ne dosti o uradniških stvaréh.

Strah, ki so ga prebili Ljubljančani te dni, čuti se iz vsake besede dnevnika, katerega je slavni naš rojak baron Žiga Zois spisaval od dné 20. majnika, od Binkoštné sobote, do konca meseca septembra tega leta. Ta dnevnik je najzanesljivejše poročilo o dogodkih teh bridkih dnij, ne samó zató, ker ga je spisaval takó resnicoljuben in izobražen mož, kakor je bil Zois, ampak ker ga je spisaval zase in ne za javnost. Dnevnik je tem dragocenejši, ker ga Zois ni pisal pozneje, ko je najhujše že minilo in se je marsikatera stvar videla drugače nego prej, ampak sproti, često kàr od ure do ure. Samó jedenkrat se je pripetilo, da betežni mož več dnij ni mogel prijeti peresa v roko in je dogodke tistih dnij zapisal šele pozneje iz spomina.

Zmeda je rasla od trenutka do trenutka, sosebno ko je začelo na večer na Gradu res po malem zopet pokati. Take Binkoštné ne-

delje Ljubljanci niso čakali menda še nikoli. »Kaj bode!« vzdihnil je Zois. »Čaka nas huđa noč!«

In res! Mrak je sicer ustavil streljanje, toda ob najstih ponoči je potrkal Macdonaldov adjutant na Zoisova vrata ter zahteval večerje za Macdonalda, vina, jajec, solí, svinjine, pečenke i. t. d., vrhu tega je napovedal generala Macdonalda za jednega prihodnjih dnij pri Zoisu na stanovanje. Pa ravno k Zoisu v stanovanje, kakor bi bil francoski poveljnik vedel, da si bodo Ljubljanci v svoji zadregi ravno pri Zoisu podajali kljuko ter hodili modrega možá vpraševati za svét! Ko ne bi bil Zois takrat na vsem Kranjskem brez dvojbe najbolj čislani in najveljavnejši mož, šla bi bila marsikatera bridkost mimo njega, katero je moral sedaj okusiti prav do dna.

Naslednji dan, Binkoštni ponedeljek, dné 22. majnika so začeli na Gradu streljati že ob štirih zjutraj. Zois je štel strele in jih je do desetih naštel 19. Francozov pa ti strelí seveda niso zadržavali, da ne bi jih prihajalo čimdalje več v mesto. Vsa zbegana sta še pred 10. uro prišla k Zoisu okrožni glavar Vilhar in Alborghetti, jeden najodličnejših ljubljanskih trgovcev vprašati za svét. Francozje zahtevajo 50.000 porcij kruha, mesá in vina, za vsak delež $\frac{1}{2}$ funta kruha, $\frac{1}{2}$ funta mesá in políč vina. Ali kje dobiti to ogromnost živeža? Zois, svetuj!

Za silo sestavljena gosposka v mestni svetovalnici je sklenila poslati prošnjo do Brandisa in ubeglih svetovalcev, naj se vender za Boga vrnejo ter pomagajo. To je bilo vse, kar je mogel zbegani cvet ljubljanske inteligencije spraviti takrat na dan. Zois, svetuj!

Toda ubogi Zois je sam potreboval svéta. Iz Rosenbüchla, njegovega gradiča pod Rožnikom, odnesli so bili Francozi do takrat že malone vse.

Dočim so si ti trije možjé belili glavé, kaj storiti, streljali so na Gradu vedno huje; med 10. in 11. uro je naštel Zois 36 strelóv.

Opoldne je prišel francoski častnik napovedat Zoisu za jutri opoldne generala Macdonalda, štiri adjutante njegove, šest strežnikov, dvajset konj, kuharja, intendanta in »valeta de chambre«. Za vse te ljudi in njih živino je bilo v Zoisovi hiši pripraviti prostora!

Proti poldne je streljanje prestalo, ob dveh popoldne pa se je zopet pričelo, dasi so se vmes dogovarjali s posadko na Gradu zaradi kapitulacije. Ob dogovarjanji in streljanji pa so se ljubljanske ulice v zatišji, kjer jih niso dosežale krogle z Gradú, čimdalje bolj polnile s Francozi; utaborili so se po ulicah pod milim nebom, zakurili kàr na tlaku in ondu kuhali.

Ob desetih ponoči za Zoisa nov strah! Za jutri opoldne napovedani Macdonald je prišel, in sicer ne sam z napovedanim osebjem, ampak z vso generaliteto, generalnim štabom, postrežništvom, prtljago i. t. d., nad 150 glav, vsi lačni kakor volkovi — Zoisova kuhinja pa mrzla!

»Man bedenke!« zapisal je Zois v svoj dnevnik.

Ob ednajstih ponoči ga je posetil Macdonald z adjutantom svojim.

Ne dolgo za tem pride z Gradú stotnik Morak in naznani, da se posadka podá. V tem so bili pri Zoisovih pripravili večerjo za 40—50 častnikov; večerjal je ž njimi tudi Morak in se po večerji vrnil na Grad z Macdonaldovim podpisom, da kapitulacijo vzprejme po dogovorjenih pogojih.

Kakšni so bili ti pogoji, sedaj še ni znano. Dimitz IV. p. 273. in »Laibacher Schulzeitung« 1875. pripovedujeta na podlagi Hormayrjevega poročila v »Das Heer von Innerösterreich«, da se je posadka podala proti svoji volji, in sicer zató, ker so jo prisilili nje poveljniki: osemdesetletni general Moitelle, major Lefebvre in nekov obrist-lajtenant Plunket, zgolj tujci, katerim do Avstrije ni bilo kár nič. Ti so bili sklenili prepustiti Francozom Ljubljano brez boja, še predno so jo ti zasedli. Le tega niso mogli ugeniti, kakó naj to storé, da bi bili varni svojih vojakov. Ko se je na Binkoštno soboto Macdonald bližal Ljubljani, poslal mu je Plunket glas, da se mu posadka podá; prosil ga je neki celó, naj le brž pride. Da bi se mu ne ustavljali njegovi vojaki, rekel jim je, naj pusté puške v mestu, in jih je z nekakšnim izgovorom odvedel iz mesta. Nekemu stotniku, ki se mu je nekaj krotovičil, zažugal je, da ga izročí sovražniku kot izdajalca. Takó Hormayrjevo poročilo, s katerim se pa ne ujema popolnoma zanesljivi dnevnik Zoisov; temveč vse kaže na to, da se je posadka le podala zaradi velike škode, ki bi jo trpela Ljubljana, ubranila pa bi se Francozov naposled venderle ne. Temu pritrjuje tudi Zoisovo pismo, ki ga je pisal jednemu svojih prijateljev précej nastopni dan: »Kar se tiče nas tu v Ljubljani, prebili smo nekaj prav bridkih dnij, sosebno 20., 21. in 22., ko se je 22. opolnoči Grad podal in je izostal naskok, pri katerem bi bilo mesto mnogo trpelo.«

Vse kaže torej, da se je posadka podala Ljubljani na ljubo. Zgodilo se je to prav tisti dan, ko je nadvojvoda Karol prvič pri Aspernu užugal do takrat še ne užuganega Napoleona.

Ko so Ljubljančani drugo jutro zvedeli, kaj se je zgodilo ponoči, nastala je po mestu nepopisna zmeda. Doslej so se vender še na-

¹⁾ Laib. Wochenblatt n. 315.

dejali po malem, da odženo sovražnika, sedaj pa jim je splavalo vse upanje po vodi. Oni odbor, ki se je mučil za silo sestaviti novo gosposko, zvrnil je v tej stiski vse skrbí na hromege Zoisa. Storili so to pač zató, ker so videli, kakó Francozje čislajo Zoisa. Tudi Zois sam se je mesec dnij pozneje prepričal o tem prav sijajno. Z njega graščine Turn-Gallenstein pri sv. Križi na Dolenjskem so mu namreč njegovi ljudje poslali dva zavoja v Ljubljano. Prestregli pa so ju Francozje. Jeden zavoj je bil brez naslova. Francozje so ga odprli, pa ga zopet zapečatili in napisali nanj: »Eröffnet nach Kriegsgebrauch«, drugega zavoja pa, ki je imel Zoisov naslov, niti odprli niso, ampak so zapisali nanj: »uneröffnet aus Achtung für die Adresse«.

Na Zoisa je zvrnila torej ljubljanska gosposka vso skrb. Največ sivih lās ji je delalo sedaj ónih 50.000 deležev kruha, mesá in vina, ki so jih zahtevali Francozje.

»Pa kaj sem mogel jaz storiti!« vzdihnil je Zois. »Rosenbüchel je bil tak, kakor bi bili razbojnikí v njem, ves oplenjen — nobene stvarce ne na mestu . . . Vse teka zbegano semtertja . . . K sreči je kuhar dober dečko, in Schulz in Santlerica (Zoisova služabnika) tudi nista izgubila glave. Dr. Repič¹⁾ je jedini prijatelj, ki nam pomaga.«

Med 9. in 10. uro (dné 23. majnika) so privédli ujeto posadko z Gradú, le častnike so pustili proste. Pred njimi je stopal Moitelle, ki se je ob najstih napotil k Macdonaldu, opoldne pa je prišel za trenutek tudi k Zoisu, pri katerem so se bili sešli škof, okrožni glavar, Alborghetti in župan Pogačnik, torej najveljavnejši možjé v mestu. Kaj pa jih je prignalo k Zoisu? Usoda nesrečnih brambovcov! Sklenili so izprositi brambovcem življenje, toda Macdonald je bil neizprosen, češ, da bi bilo prizanašanje le v slab vzgled. Brambovci so se namreč kaj malo menili za Napoleonov ukaz z dné 14. majnika, in malokateri je zaradi tega položil orožje iz rok. Vender je izprosila ljubljanska gospóda vsaj 50 brambovcem življenje. Kaj pa se je zgodilo z drugimi, ni znano.

To opoldne je bilo pri Zoisu 46 gospodov pri kosilu, tudi Moitelle je bil med njimi. Popoldne so bili zopet najodličnejši meščani do večera pri Zoisu zaradi ostalih brambovcov, toda Zois je svetoval, naj pusté to stvar pri miru, sicer bode še hujša.

Ko se je podal Grad, bili so pač prebiti najhujši trenutki, a čakalo je Ljubljančanov še mnogo hudih dnij, ki jim jih je napravljala rekvizicija, to se pravi preskrbovanje živeža in do malega vseh stvari

¹⁾ O tem srčnem moží bodemo še govorili.

za francosko vojsko. Toda preskrbeti jo je bilo težko, skoro nemo-goče. V Ljubljani je pošel ves živež že takó do malega, da že prvi dan po kapitulaciji, ko je Ljubljančanom gotovo še gomazel ves pre-biti strah po kostéh, perutnine ni bilo dobiti niti za generalovo ku-hinjo. Francozje so morali zató ukazati, naj se preiščejo vse ljubljanske hiše in naj se zapiše, koliko ima vsaka perutnine. Ko je general Macdonald, že dva dni po kapitulaciji, dné 25. majnika, odpotoval iz Ljubljane, poslali so Zoisu namesto njega generala Privata v stano-vanje, zeló izobraženega in učenega možá, ki je Zoisu izkazoval naj-večje spoštovanje. Ta je Zoisu nasvetoval, naj molčí o vsem, kar se godí in naj ne bode nič drugega nego prirodoslovec in fabri-kant! Če je Francoz nasvetoval kaj takega, godilo se je Ljubljan-čanom pač hudo. In dné 2. junija so z bobnom po Ljubljani razglašali, naj pač vsakdo rajši pogoltne vsako opazko o sedanjem razmerji, sicer bi moral najostrejšo kazen pripisati le samemu sebi.¹⁾

Takó se je pričelo francosko gospodstvo leta 1809.

¹⁾ Fasc. III.

Zimsko cvetje.

Sreče in blagosti
Pómlad mi rodila,
Ko mi je ob čelo
Mladoletje vila.

Pómlad mi življenje
Resno je pobralo,
Vender mi je v zimi
Cvetje še ostalo.

V srci méni žene
Od mrakú do zóre
In od zóre, dôkler
Solnce gré za góre.

To je še jedino,
Kar smem zvati svoje:
Cvetje zimsko v srci,
Cvetje -- pesmi moje!

Rástislav.

Črtica iz sedanje dôle.

Spisala Márica.

»Dobro, dobro!« klicalo je vse omizje ožjih prijateljev, »gospá Pavličeva nam mora kàj povedati iz svojega življenja!«

»Ali kakó, če ne vem ničesar zanimjivega?« brani se ona.

»Oh, vé, vé, prav lepo dogodbico vé iz deklških let in pripoveduje jo celó jako mikavno!« deje nasmehoma gospod Pavlič.

»No, bodem pa pripovedovala, ali, gospóda — tista dogodbica ga nekoliko jezí!«

»Oh, mene!« deje gospod Pavlič malomarno.

»Pripovedujte, pripovedujte!« kličejo prijatelji od vseh straníj.

»Dobro torej! — Godilo se je v lepem salónu, v čakalnici pri — zobnem zdravniku. Nemirno sem sedela na zelenem stolu, in grozno me je bolel zob. Dolgo sem čakala, slišati je bil iz zdravnikove sobe časih stok, prisiljen smeh, govor in ropot raznega zdravniškega orodja.

Zdajci pa se odpró vrata v čakalnico; lep in jako eleganten mladič vstopí.

Lahno se prikloni in mi séde nasproti. Držala sem robec pred usti, ker me je zob bolel, in še vedno zrla v vrata na desni strani, vender ne več takó nestrpno in nepremično kakor prej: pogled mi je časih ušel na mojega tovariša.

Ko je bil vstopil, premeril me je vso zajedno z jednim pogledom, potem je vzel Danteja z mizice in malomarno listal po njem.

Ker se vrata na desni strani še niso odprla, odložil je Danteja in me opazoval natančneje, kadar nisem gledala na óno stran. S prirojenim ženskim čustvom sem spoznala, da mu prijam.

Oblečena sem bila v temno, preprosto, malone ubožno obleko, na glavi pa sem imela takov-le klobuček zvezan pod podbradkom, kakor jih nosijo navadno le gospé. Skoro mi je odleglo v zobu, zakaj mislila sem menj na bolečine. — Naposled se med vrati na desni strani venderle prikaže prijazni obraz zdravnikov. Hotela sem stopati, kàr najlepše morem, ali čutila sem, da komaj prestavljam noge.

Rekel mi je, da je škoda zobú, rajši naj-ga dam plombirati.

»Oh, gospá,« dejal mi je, »luknjast je že jako, zató vam bode treba še dolgo hoditi.«

Naredil je nekaj malega in dejal: »Pridite pojutrišnjem okolo šestih.«

»Pojutrišnjem okolo šestih,« ponovila sem glasno, da se je slišalo v sobo zraven óne. —

Prišla sem, in skoro za mano je došel tudi — on. Gledal me je takó ljubo, da se mi je kár srce topilo. Čakati sem morala zopet dolgo, a tákrat ni bilo predolgo.

Tudi ónega dné je del samó nekaj bombaža v zob in mi preroval, da bode še dolgo takó.

»V četrtek ob tej uri«, dejal je zdravnik.

»V četrtek ob tej uri«, ponovila sem glasno, da se je slišalo v čakalnico.

Naša rodbina je bila takrat prav na slabem, in jaz, dasi sem se trudila, venderle nisem dobila primernege posla. Kaj čudo, če sem noč in dan mislila le na svojega neznanca, ki me je gledal takó lepó, o katerem sem upala, da me otmè? Smejete se, in jaz se tudi smejem, ali takrat se izvestno nisem. Domá sem gledala le kisle obraze, kaj pak, da nisem imela ni jedne lepe ure.

Ne samó takov, če bi bil prišel ne vem kakšen, vesela bi ga bila!

»Oh, ne govóri takó! Toliko praktična nisi bila nikoli; reci rajši, da ti je ugajal tisti gizdalin,« ustavi jo soprog.

»Čudila sem se res že, kakó more lepa, mlada in izobražena deklica vzeti tolstega, preoblečenega kmeta, osobito, ako nima pravega tehtnega vzroka, ki je po mojem mnenji samó siromaštvo. Ne, takó daleč bi ne bila zašla, ali, Bog moj, če je mož izobražen, da ima nekaj duhá, dobro srce . . .

»Oho, evo žene, prave žene! S povestjo dalje in nikar v stran!« kričé ji od vseh strani.

»Slekla sem óno temno obleko in jo zamenjala s svetlosivo; snela sem s klobučka modre cvetice in jih nadomestila z živimi rožami ter takó zahajala v óni salon. In vselej je prišel tudi on. Od zdravnika je hodil za mano do doma, in tudi po dnevi sem ga že nekolikokrat ugledala pod okni.

Opazila sem, da mi ogleduje roke, toda mislila sem, da zató, ker so mu všeč.

Ko sem bila zadnjič pri zdravniku, končal se je moj roman neusmiljeno in jako vsakdanje.

Skoro za mano vstopi on z nekovim tovarišem. Menila sta se skrivnostno-tiho; zdajci pa se zopet odpró vrata na levi strani, in v sobo stopi moja součenka iz ljudskih šol, katere nisem več videla po

šolskih letih. Mislila sem, da me že ne pozná, in tudi jaz sem se delala, kakor bi je ne bila spoznala. Ko se ji pa oči privadijo somraku, pride vesela k meni.

»Oh, kakšen slučaj po tolikih letih, Jerala — kaj gospá ali še gospodičina?«

»Deklè, še vedno deklè,« odgovorim ji in se zardim.

»Opravljena si prav kakor gospá; lepa mláda gospá se izvestno zdiš vsakomur«, hiti zgovorna moja znanka.

Desna vrata se odpró, naglo jo pozdravim, ozrem se po njem, toda on, kakor da me ne vidi.

Ne vem, ali po nerodnosti ali kakó: priprla sem si krilo med vrati. Ko jih nekoliko odprem, začujem prav blizu vrat njegov glas: »Upal sem, da je — poročena!«

Triolet.

V naročaj vzprejmi, sobica me tiha, In déli z mano zapuščeni mir, Razlij v srcé tolažbe in veselja vir, V naročaj vzprejmi, sobica me tiha!	Tam zunaj, veš, po belem sveti Obrazi lepi motijo glavé, Očesca modra čarajo srcé Tam zunaj, veš, po belem sveti.
Naj semkaj se ne vseli šum, prepir, Ne čujejo naj stene tvoje vzdihá, V naročaj vzprejmi, sobica me tiha, In déli z mano zapuščeni mir.	In to nam časih težko, težko dé, Da moramo ljubezni bol trpeti... Tam zunaj, veš, po belem sveti Obrazi lepi motijo glavé...

J. Š.

Kancijoni.

1.	2.
Fantastiške podobe ve nekdanje, Kakó ljubó ste mi noči sladile, Ko' v sanjah o ljubezni hrepeneči Zemljó so misli moje zapustile In v novem svetu so mladostne sanje Topile v togi mi srcé in sreči. — — Zdaj verzi mi krepkó zveneči — Otroške sreče in bolí glasovi — Budijo spet na tiste dni spomine — Oglašajo se kakor iz tujine; A vsi ognjeni čuti, srcu novi, Mladdenka, vlečejo me k tebi sami — Kakó bi plaval duh moj nad zvezdami?	Oh, v vsem trpljenji mojem, si ledena, Ledena kakor krasen kip boginje; In tákó sem te v sanjah zrl sinoči: Žarelo nad teboj nebó je sinje, Ob tebi cvela je pomlád zelena. Tedaj pa k zemlji splavajo cvetoči Takó sladkó pojoči Nebeški angelji v sneženih haljah. In srce ti drhti v teh lepih glasih, Kot nikdar ni drhtelo v prejšnjih časih... Izgubljaó se pesmi v zračnih daljah... A spet so mi, v ljubečem srci vzkliše, Da tvoje bi, mladdenka, omečile.

Trošan.

Tri dni ob Sprevi.

Spisal Jos. Mantuani.

(Dalje.)

glasba je izvestno jedna najzanimljivejših, a tudi najstarejših ostalin národnih v teh krajih. Da so Slovani radi popevali vedno in povsod, to je pri nas znana stvar. V vseh nadlogah je tolažila uboge trpine tam na severu, kjer so se borili s sovražnimi sosedi in s prirodnimi silami — le njih pesem. To so si ohranili do denšnjega dné, in sicer ali neizpremenjeno ali vsaj ne mnogo predrugačeno. Njih pesmi so še v starih tonovskih načinih; to se pravi, njih glasba ne pozná modernega »dura« in »mola«, temveč je diatoníška. Novi, dandanes rabljeni sistem je urejen šele od leta 1721.; to je bilo delo Rameaujevo, ki je izdal tedaj svoj »Traité de l'harmonie«. Zató se tudi misli, da so slovanske, osobito severnoslovanske, pesmi zložene v molovem načinu, ker se glasé nekamo tožno. A znak tega petja je stara diatonika, ne naš mol. —

Lužičani imajo še dandanes dvojno glasbo: petje in glasbo za godala. Petje se loči po svojem namenu v národno-posvetno in cerkveno. Zgodovinska izkušnja nas uči, da se je národno petje vedno naslanjalo ob nabožno; osobito so Slovani radi popevali pri svojih praznikih, prirejanih bogovom v čast. Ostalin sicer nimamo razven že omenjene pesmi sv. Vaclava »Hospodyne pomiluj ny«; tudi nahajamo pri latinskih analistih izredno malo podatkov o petji.

Cerkvene pesmi so bile zelo razširjene med ljudstvom; posamezne so raztreseno natisnjene po katekizmih in molitvenikih, katere smo večinoma že navédli; takó n. pr. pri Praetoriji, Astovu, Matthäiji, Wawerji, Swětliku; v cerkvenih in šolskih knjigah Kilianovih, Golianovih, Hančkovih in osobito v kancijonalu Waldovem z naslovom: »Spěwawa Jězusowa Winca« (leta 1787.). Od tedaj so se množile izdaje; žal, da ta zanimljiva stran še ni preiskana ali preiskava vsaj ne še dovršena. Kadar nam bodo dostopne izvrstne preiskave na tem polji prof. Konráda v Taboru in prof. dr. O. Hostinskega v Pragi, imeli bomo i za te kraje izborne pomočke za primerjanje. — Zbirko národnih pesmij Smolerja in Haupta sem že omenil. Tukaj naj le navédem njih razne vrste, katere rabi národ zavédno ob gotovih časih in posebnih prilikah. Te vrste so :

1. Pšezpolna ali pšezpola (prekopoljske pesmi). Vsebina je romantiška in elegiška.

2. Rončky (odstavski, kitice; od besede »rono« stavek); pojó se pri plesu, in sicer ob odmorih.

3. Reje (plesne pesmi); pojó se med plesom.

4. Wužeńenja (krožne pesmi); pojó se v družbi deklíc in mladencičev.

5. Kwasne spjey (ženitninske pesmi).

6. Stonanje (prosjaške). Dandanes vedno bolj ginejo. Če kdo v vasi kolje ali kruh peče, pride nekaj vaščanov, pojóč táko pesem; dotičnik jim dá bodisi hleb kruha ali nekaj klobas.

7. Podkhyrlušje (legende, katere se pojó). Te so, kar je pristnih, najbolj zanimjive in tudi najstarejše. Vsebina je pri pristnih biblijska, pri drugih, narejenih po tem vzorci, naslanja se na življenje svetnikov ali sploh na versko življenje.

Beseda sama ni drugega nego grški *κύριε ἐλέησον*; pri starih pesmih se je navadno pritikalo ob konci: *Kyrie eleison*. Že večkrat napominjana pesem »Hospodyne« i. t. d. sklepa vsako kitico s to prošnjo. Zató tudi ime: Podkhyrlušje: to so pesmi, ki imajo pod vsako kitico to besedo. Pozneje se je refrén tudi izpremenil; n. pr. Aleluja; še pozneje se je tudi popolnoma opustil. Tukaj si ne morem káj, da ne bi opazil kratke in ob sebi zeló zveržene beležke Thietmarjeve, katera nam svedoči več stvari: 1. kakó poročajo nemški kronisti, 2. da so nemški duhovniki tudi s petjem delovali pri pokrščevanju ali »izpreobračanju« Slovanov in 3. da je bilo nedvojbeno ime teh nabožnih pesmij že takrat rabno. —

Thietmar pravi, (pišoč o škofu Boso¹⁾ u merseburškem, katerega smo že omenili) v svojem »Chronicon« II., gl. 23. (Monum. Germ. Script. III., str. 755) doslovno: »Hic ut sibi commissos eo facilius instrueret, sclavonica scripserat verba et eos Kirieleison cantare rogavit, exponens eis huius utilitatem. Qui vecordes hoc in malum irrisorie mutabant ukrivolsa, quod nostra lingua dicitur: aeleri stat in fructetum, dicentes, sic locutus est Boso, cum ille aliter dixerit.¹⁾« S tem izrazom so se mnogo ukvarjali, osobito temeljiti nemški učenjaki, ne

¹⁾ »Da sebi izročene lože poučava, pisal je v slovanskem jeziku in jih prosil, naj pojó Kirieleison, kazavši jim korist tega popevanja; oni pa so hudobnega srca to zasmehuje slabo predrugačili v ukrivolsa, kar slóve v našem jeziku: jelša stoji v grmovji, češ, také je govoril Boso; dasi je rekel drugače.« — Ukrivolsa = u (= v) + kri (= grm, v Lužicah še dan danes kefk) + volsa (= olša, = jelša), torej: »v grmu jelša«.

da bi bili dospeli do povoljnega zaključka. Če pa primerjamo — in to nam je tukaj prvo — ta izraz ónemu góri navedenemu »podkhyr-lušje«, ne more nam biti dvojbena, da sta v zvezi in da se je to ohranilo v drugačni obliki do denašnjega dné in da ni bilo treba nikakeršne hudomušnosti pri tvorjenji tega izraza, kakor jo podtika škof Thietmar vernikom slovanskim.

Najpopolnejša zbirka teh pesmij je že omenjena knjiga Smolefja in Haupta; prvi del je izšel leta 1841. (ne 1842., kakor trdita Pipin in Spasovič), drugi pa leta 1843. v Grimi. Novejše raziskave Hórnikove in sosebno Černega so izdatno spopolnile to národno blagó; vender moramo reči, da ima ta obsežna knjiga¹⁾ blagá vseh vrst in da je zasluga Smolefjeva (Haupt je dal le nemški prevod) za zbiranje tega blagá tem večja, čim bolj dandanes te pesmi ginejo med ljudstvom. Smolef je ohranil v tej zbirki še 525 pesmij, večinoma z napevi, dočim je dandanes že marsikatera izginila. Toliko o petji. —

Glasba za godala ponehava čimdalje bolj, osobito domača glasba. Dandanes rabijo v obče godala, kakeršna so sploh v navadi po vsi moderni Evropi. Nahajamo gosli (huslje), klarinet (piščel), bas (tromblje, dundry), trobento (truba) in rog (rožk). Le v gorenjih Lužicah so se baje še ohranila nekatera stara godala: gosli (husla, loči se od huselj) s samó tremi strunami, potem pihalo, podobno klarinetu, z imenom *t a r a k a w a*; pihala na meh, in to večje, slóve *k o z o ł*, in manjše *m j e c h a w a*. Čuvaji rabijo še v obče rog. Godba pri plesu je ponajveč oskromna, sestavljen pa je »orkester« le od sedaj navadnih glasbil.

Národno petje je dandanes jedina národna glasba. Dasi imajo v Ljubnowu in tudi po drugih večjih krajih pevska društva, gojé národno petje po vaséh še vedno največ dekleta — torej zopet ženstvo. Vaščanke si izberó v petji dobro izvežbano voditeljico; to je »kantorka«, ki ohrani svoje dostojanstvo, dokler se ne omoži ali umrje. Le v tem slučaju si izvolijo novo. Takó gré národna tradicija v národni pesmi od rodú do rodú, in le takó je bilo mogoče ohraniti toliko samosvojstva v teh krajih.

V umetnem petji poučujejo i kantorji i učitelji pri posameznih cerkvah in v šolah; tudi — večinoma nemška — pevska društva gojé umetnost v glasbi; da s tem propada národnost, lahko je umevno. — Národno petje sem čul le jedenkrat od mladeničev v krčmi, toda ne baš najboljšega.

¹⁾ Prvi del ima XVI + 392, drugi del XII + 332 strani v 4°.

Tujcu je sploh zelo težko kaj zvedeti ali videti, kar se tiče národnega življenja; ljudje so resni, molčeči, oprezni. O svojih domačih starih navadah ne govoré, ker se bojé, da bi jih kdo ne zasmehoval. To se je pripetilo že čestokrat, in psihološka posledica temu je skrivanje in utajevanje svetinj pristne svoje prosvete, katera se jim v blesku moderne vidi preoskromna; na drugi strani pa učinja isto početje, da se dan na dan bolj modernizujejo. Reči smemo, da so po svoji národnosti in omiki dvoživci: med sabo vedno Slovani, vpričo tujca zanimljiv národuč, a brez prave izpovedi.

Tega sem se uveril, ko sem drugi dan, poslovivši se od prijaznega pastorja in malinarja, stopil v čoln, da se odpeljem še bolj proti severu. Brodnik je bil resen in tih; izbral ga je pastor sam kot dobrega in veščega. To posredovanje pastorjevo mi je izposlovalo pri možih nekaj več zaupnosti in »zgovornosti«, nego so je navadno deležni drugi tujci. Vozila sva se tri ure daleč; v tem času se mi je uredil in razjasnil vtisek, kakeršnega sem dobil o ljudstvu. Če vidi človek vse posamične faktorje, na katere se oslanja življenje in gibanje prebivalstva, če vidi prirodo in vse druge okolnosti, tedaj šele mu je možno umeti značaj prebivalcev. Mi nismo vajeni takega razmerja in takó razkrajnih zahtev prirodnih kakor naši bratje ob Sprevi. Nekakšno sličnost, a v nasprotnem zmislu, upal bi si iskati pri naših Kraševcih: tem je napovedala boj burja, in vsa opreznost in profylaktika je naperjena proti temu sovražniku človeške pridnosti; takó je Lužičan ob Sprevi v boji z vodo; voda ga obkolja od vseh strani.

(Konec prihodujič.)

Evropski mednarodni čas.

Spisal prof. dr. Simon Šubic.

vet začenja biti človeku preozek in čas prepočasen! Kje so tisti časi, ko so se vozili naši prednjiki s kočijami od mesta do mesta, toliko dnij in tednov daleč! Prešla je sedaj malone vsa razdalja. Zunanja mesta in tuje dežele, vse se je, dejal bi, približalo naši domovini; takó hitro vozi železnica, kakor da se je skrčil široki prostor!

In česa ne uganja elektrika po telegrafu! Če brzojaviš iz Peterburga ob jedni uri popoldne, prejme tvoj prijatelj v Londonu tvoje poročilo že ob jednajstih dopoldnel!

Kam kaže to? Ali je čas začaran, ali se svet ali solnce vrti počasneje, ali se mešajo ure? Na videz vse skupaj, dejanski pa izvirajo takšna nasprotja iz raznih dotičnih hitrostij, s katerimi občuje človek dandanes z zunanjimi deželami. Električna se pretaka hitro kakor svetloba po telegrafnih vezéh. Kolikor ona prehití solnce na poti do večernega kraja, toliko — po krajevnem času štetih — ur pred solncem dospè telegrafno poročilo do zunanjega kraja, toliko prej, nego je kazala ura domačega mesta, iz katerega se je odposlal telegram.

Vsakih 24 ur pripelje neutrudno solnce svoj dan okolo svetá. Obseg svetá pa se delí na 360 zemljepisnih stopinj. Solnce prehodi torej vsako uro 15 zemljepisnih stopinj. Dve mesti, ki stojita na poti od jutra proti večeru za 15 zemljepisnih stopinj vsaksebi, imata célo uro narazen svoj krajevni poldan. Od Peterburga do Londona je 30 ali dvakrat 15 zemljepisnih stopinj, torej hodi poldansko solnce dve celi uri od Peterburga do Londona. Prav tedaj, ko je v Peterburgu poldne, kaže ura v Londonu šele deset. — Zlata Praga je malone na sredi med Peterburgom in Londonom. Le nekaj malega — okolo 30 zemljepisnih minut — pomaknjena je iz srede proti Londonu. Da stoji prav na sredi, imela bi poldan takrat, ko kaže ura v Peterburgu na jedno, v Londonu pa najjsto uro; dejanski pa je tedaj v Pragi še dve minuti menj nego poldne. — Gradec je po takšni zemljepisni meri malone toliko bliže Peterburgu, kolikor je Praga bliže Londonu, torej imamo v Gradci kaki dve minuti čez poldne, ko je v Peterburgu ura že jedna čez poldne. Iz tega se vidi, da kažejo ure v Gradci in v Pragi kake štiri minute vsaksebi. V Gradci je malone štiri minute prej poldne nego v Pragi, to je, krajevni čas v Gradci in v Pragi imata štiri minute razločka.

Dolgo še ni, odkar smo imeli na naših avstrijskih železnicah, razven na ogerskih, praški čas. Vélika graška ura, stoječa na urskem stolpu na gradu, kazala je krajevni čas, kolodvorska ura pa praški čas. Uri sta bili za štiri minute vsaksebi; domača je prehitevala štiri minute. Gredé po mestnem mostu čez Muro, pogledavali smo na urski stolp na gradu in se tolažili, da pač ne zamudimo železniškega vlaka, češ, saj je še dosti časa, kolodvorska ura zakesneva za štiri minute. — Na ogerskih železnicah je bil uveden v tisti dóbi budimpeštanski čas. Kdor se je vozil po železnici z Dunaja v Budim-Pešto, njemu ni zadoščal krajevni dunajski čas. Žepno uro si je moral précej na Dunaji naravnati po kolodvorskem praškem času, da se je védel odpeljati. Ali to mu je ugajalo kaj malo časa.

Toliko da je prestopil z vlakom bližnjo ogersko mejo pri Požunu, že je zapazil, da se ondotne in sploh ogerske ure na kolodvorih ne ujemajo več z njegovo. Ogerske ure so prehitevale. Zopet je moral pomekniti kazalec žepne ure za toliko naprej, kolikor prej ima Budim-Pešta prej poldne nego Praga. Takšnega popravljanja ni bilo ne konca ne kraja.

Lahko se torej vidi, koliko sitnostij in zadržkov provzročuje razloček med urami potniku, ki se vozi po železnicah od dežele do dežele. Skoro bi moral nositi v žepu poseben zapisnik o vsakodobnih razlikah med urami po železnicah in po trgih in mestih! Najsi je imel v žepu uro, dobro, da je urar nima boljše na prodajo, vse ni pomagalo, na vsaki zunanji meji ga je ostavil prejšnji čas, in skrbeti mu je bilo vsako ped, da ne izgreši ondu veljavnega časa! Tolika je bila zmeda med železniškimi in med krajevnimi urami, da je ni bilo mōči vselej odpraviti. Ta je zamudil vlak, óni svoj posel — zavēdle so oba ure na trgu in na kolodvoru. Kar pa dela v trgovskem življenji sitne zmede, utegne provzročati veliko škodo ob nenadejanih izpremembah železniškega voznega redú. Kāj takega se utegne najlože pripetiti ob naglem oboroževanju in prevažanju vojakov. Sosebno, kadar pretí vojska, ne vprašajo železnice kār nič po trgovskih potrebah, in zdajci se prevrne ves navadni red železniške vožnje; vojska si osvoji železnico, dokler se ne prepeljejo vojaki in vojne potrebščine. —

Kakó usodna bi bila lahko vsi vožnji sleharna z mōta o uril! Zató so železniške uprave od nekđaj štele čas ali ure po krajevni uri stolnega mesta svojega upravnega okoliša, ne gledé na to, kakó kažó ure drugih mest in trgov njih območja. Čas izbranega stolnega mesta so jemali za podlago, da so preračunjavali uro, ob kateri vsak vlak dospí v namenjeno mesto, ob kateri se odpelji s postaje in kje in obkorej se srečaj z drugim vlakom.

V takem voznem redu, osnovanem na podlagi stolnomestne ure, ujema se na kolodvorih vsega okoliša, za katerega je vozni red preračunjan, uro z uro brez razločka, ne gledé na čas, katerega kažó krajevne tržne ali mestne ure. Takó so si ustanovile železniške uprave svoj zanesljivi čas za samosvoje opravke. Kakor smo že omenili, osnovala so avstrijske železniške družbe svoje vozne rede na podlagi praške ure. Po Nemčiji pa se je ravnal vozni red po uri posamičnih veljavnih mest, tukaj n. pr. po uri v Berlinu, ondu po uri v Monakovem i. t. d.

Ali s tem časom, prikladnim notranjemu poslovanju in vojaškim potrebam, pa drugemu občinstvu le še ni bilo dosti ustrezno; zakaj

vsakdo bi bil rad vedel, obkorej po njega domači uri odhajajo in prihajajo vlaki. Ustregle so železniške uprave tudi tem željam potujočega občinstva in so po svoji temeljni osnovi preračunjale vozni red za vsako posebno mesto po njega domači uri ali po krajevnem času. Imele so torej železniške uprave po dva vozna reda: prvega, jednotnega za samosvoje potrebe, drugega, razcepljenega za občinstvo.

Gledé na vsakovrstne omenjene težave, iskale so uprave bistvene rešitve iz takih neprilik. Vpraševale so učenjake, zlasti astronome ter jih prosile svéta, kakó bi si pomagale, ne da bi se nenadoma ujele v nove zanjke. Toda učenjak ima vedno kaj pomislekov. Komú ni znano, kakó so astronomi, da bi poravnali razloček med rednim tekom dobre ure in med nekoliko nerednim solnčnim ali zemeljskim gibanjem (po katerem je posneto časovno merjenje), izumili nekovo umišljeno solnce srednjega teka! Solnčnim uram so torej pristavljali také zvane »solnčne jednačbe« s števili, ki so kazala, koliko je v tem ali ónem letnem času solnčni poldah spredi ali za di za poldnem srednjega solнца ali prav gredoče tržne ure. Kaj je bilo torej storiti, ko so prometne potrebe silile na to, da bi se národje v dejanskem življenji odrekli takim natančnostim, da bi pa venderle ne pogrešali prave podlage solnčnemu časomerju?

Dočim so se učenjaki pravdali in ugibali to in óno, kakó bi ustregli potrebam dejanskega življenja, ne da bi se pregrešili zoper znanstveno časomerje, uvedle so ameriške železniške uprave praktične nasvete nekaterih menj pomišljujočih zvezdoznancev.

Dežele severoameriških držav so preprežene z železnicami, katere se raztezajo — če gledamo na njih tire vzporedno s solnčnim pótem — od atlantskega do Tihega morja. Če merimo razdaljo po tem poti, naštejemo od Novega Jorka do S. Franciska v Kaliforniji blizu 45 zemljepisnih stopinj. Po tej razdalji, katera znaša, ne da bi šteli ovinkov — kakih 675 zemljepisnih milj ali nad 5060 km, drdrajo nenavadno hitro vlaki preko razsežnih pragozdov in visokih snežnikov. Zlasti tri društva se delé med železnice te ogromne daljine. Čim večje pa so daljine po železnicah, tem večji je razloček med krajevnimi urami ob njih tiru in sosebnó na koncéh, kjer se stikajo druga z drugo. Koliko tožbá, koliko prepira so prebili njih upravniki, predno so spoznali, da také ne more več dalje! »Poravnajmo časovne razločke!« dejali so; ali kakó, to je bilo nekaj drugega. Na taki dalji, po kateri hodi solnce dolge tri ure, ker znaša razdalja okolo 45 ali trikrat 15 zemljepisnih stopinj, ni možno zahtevati, da bi kazale ure novojorške ob tistem času poldne kakor v S. Francisku!

Takih težav so se odkrižali s tem, da so razdelili daljino, široko 45 zemljepisnih stopinj, na tri oddelke. Vsak oddelek se razteza 15 zemljepisnih stopinj med jutrom in večerom. Vsakega teh treh oddelkov obhodi solnce v jedni uri. Za vsak oddelek veljaj tisti solnčni čas, katerega ima od nekdanj sreda dotičnega oddelka na svoji uri. Drugače povedano: krajevni čas mesta na sredi dotičnega oddelka veljaj za vse ure tega oddelka. Po vseh mestih in kolodvorih istega oddelka naj kažó časomeri v tistem trenutku povsod jednak čas ali jednako uro, in sicer tisto, katero je že imelo mesto v sredini tega oddelka, predno se je še uvedlo novo časomerje.

Sreda takega pasú, širokega 15 zemljepisnih stopinj, ostane pri svojem navadnem času, kakor ga je prej ondu kazala dobra ura; od srede proti njegovim mejam pa se delajo razločki med starim in novim časom, kateri prihajajo tem večji, čím bliže je kraj ob meji. Na obeh stranéh znaša razloček od srede do meje pol ure. Prav na mejah, kjer se dotikata našega pasú sosedna oddelka, je torej na urah célo uro razločka med jutranjo in večerno mejo pasú. — Dokler kdo potuje po takem oddelku, ni mu treba premikati kazalca na svoji uri, zakaj povsod po enem oddelku se ujemajo ure, kar jih gré prav.

Taki oddelki svetá, razdeljenega na zaporedne pasove, merijo med jutrom in večerom po 15 zemljepisnih stopinj ali po 225 zemljepisnih milj ali okolo 1686 *km*. Prav toliko širino pa obhodi solnce vsako uro; torej utegnemo te oddelke imenovati »urske pasove«. Okolo in okolo zemlje hodi solnce 24 ur, torej razpada po novem časomerji zemeljski obod na 24 urskih pasov.

Odkar so ameriške železnice uvédle čas urskih pasov, popravi se na poti, dolgi 5060 *km*, iz Novega Jorka v S. Francisko ura samó dvakrat. Iz početka gré ura tistega meščana, ki prebiva v Novem Jorku, prav po uri železne ceste dolgih 225 zemljepisnih milj ali 1686 *km* daleč proti zapadu. Na tej večerni meji novojorškega pasú pa se jenja novojorški čas, in prične se čas nastopnega pasú, ki ima poldan célo uro pozneje. Na tej meji se pomakne torej kazalec žepne ure za célo uro nazaj. Potem kaže žepna ura na vsi poti daljnih 1686 *km* proti večeru zopet prav s kolodvorskimi urami. Na večernem kraji tega pasú pa se že začne za jedno uro poznejši čas S. Franciska, zató se še na tej meji pomakne kazalec za jedno uro nazaj, pa je konec vseh skrbi.

(Konec prihodnjíč.)

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

IX.

riindvajset let je minilo po teh dogodkih.

V nedeljo je, in krasno pomladno vreme vabi tisoče Dunajčanov v njih Prater, kjer se raztresa in kratkočasi živahna množica od drevoreda do drevoreda, od krčme do kavarne, tam ob ježi na vrtiljaku, tu ob vedno enakih dovtipih v vezani in nevezani besedi po raznih gledaliških lopah; tam zopet strmeča v leve, tigre in kače v zverinjakah, tu pred odri in dijskih ali domačih čarovnikov.

V teh prostorih tudi slovenskega studenta ni pogrešati. Tedaj seveda, ko se je vršil ta oddelek naše povesti, tedaj društveno življenje med vseučiliščniki slovenske národnosti ni bilo toliko razvito, kakor je dandanes; ampak družbe štirih ali petih somišljenikov, ki so imeli stalno krčmo in kavarno in tudi redne skupne izlete v mestno okolico, bile so pogoste in so nadomeščale ali bolje — pripravljale pot poznejši širši društveni organizaciji.

Okolo bele okrogle mize na velikem vrtu tretje kavarne v Pratru poseda tudi danes taka petorica v veselem, živahnem razgovoru, ki se skokoma dotika najraznovrstnejših predmetov. Od dovtipov tega ali ónega profesorja, ki so jih slišali med tednom, prehajajo na pereča politiška vprašanja in tu ostro in neusmiljeno kritikujejo razmerje v ožji slovenski domovini; potem pa so takoj zopet pri svojih instrukcijah, katere treba zvršiti vsak dan, da si služijo drobiž za živež in studije. Od tu preskoči razgovor na deklice in ljubice, na policaje in hišnike, potem pa Kočevar, ki ponuja svojo igro od mize do mize, ali Italijan, ki je tedaj še prodajal sir in klobase od stola do stola, zvedeta zopet posredno v nov tir vprašanja in odgovore.

Dasi je danes mnogo ljudstva tu, ostala je slučajno sosedna miza doslej prazna. Naša petorica pa je ravno uglobljena v oprezno raziskavanje in odvijanje treh Kočevarjevih števil, katere je potegnil jeden izmed njih na stavo, kár pristopijo tudi k sosedni prazni mizi trije novi gostje: postaren gospod in dve gospodičini. Jedna šteje morda komaj petnajst ali šestnajst let in je na prvi pogled očito hčerka gospodova; druga pa je morda za polovico starejša in dasi je opravljena.

elegantno kakor óna ter je gorša od mlajše, vender je videti, da ni v ožji rodbinski niti štanovski zvezi z drugima dvema.

Trije naših studentov se obrnejo in zvedavo ogledujejo sosede, dočim ostala dva dražita Kočevarja.

»Guvernanta!« deje jeden prvih treh, ki sloví kot poseben poznavatelj ženstva.

»Pa lepa je!« pristavi drugi in se obrne kakor njegov tovariš zopet h Kočevarjevi košari.

Govorila sta slovenski in potihoma, da ju sosedni gostje niso mogli slišati. Tretji izmed njih pa ne more obrniti očij od ljubeznive deklice, ki mu sedí ravno nasproti in o kateri je izrekel prejšnji poznavatelj, da je — guvernanta.

»Oho, Janez!« oglasi se zdajci jeden tovarišev preko mize; »kàj si se zagledal v to-le krasno plavolasko?«

Ogovorjenec se vzdrami in ga hoče nejevoljno zavrniti; ali v tem osupne vsa petorica, ki ima sedaj vseh svojih deset očij uprtih v sosedno družbo in zlasti v lepo deklico: zakaj óna plavolaska, kakor jo je nazval zadnji govornik, ozrè se ob prvih slovenskih besedah začudena in z nekakšnim veselim izrazom na lici po studentih, a pri óni zbadljivi opomnji, ki je letela na nje najiskrenejšega častilca, zardí se v lice in se obrne na pol nejevoljno, na pol nasmehoma od njih.

»Slovenka je!« šepnejo mladi možjé malone vsi zajedno; »razumela nas je!«

»Dà, dà, tebe in tvojo neotesanost!« razjezí se Janez.

Razgovor mladih ljudij se sedaj popolnoma izpremení; zavedajo se, da vsaj jedna oseba pri sosedni mizi umeje njih jezik, in kakor so sicer prešérni in nagli v kritiki in sodbi, takó tesni, oprezni in tudi okorni so ob vtisku, da je blizu njih deklica, vsekakor izobražena, ki umeje njih jezik, ki je morda njih rojakinja in si utegne o njih samih napraviti sodbo in sliko iz njih govora. To čustvo obhaja vse mlade ljudi, osobito moške, ki se niso še vzpeli do gotovega koraka med svetom, njim dosihdob kolikor toliko tujim.

Pogostoma gledajo na sosede; »poznavatelj ženstva« izkuša uprizoriti pristno koketovanje, a zaman. Jediní Janez je takó srečen, da ujame jeden pogled plavolaske, menda samó zaradi óne prve opomnje tovariševe. In dasi ga vidi sam predobro, vender ga pod mizo od desne in leve strani suneta dva tovariša, da ga opozorita na to izrednost.

Trem se vidi položaj predolgočasen, in zató silijo na odhod; Janez in njega desni sosed pa se branita.

»Aha! Ta bode danes silil za njo!« deje »poznavatelj ženstva« kiniški.

»Kaj tebi do tega?« zavrne ga Janez.

»Prav nič! Pojdimo, pojdimo!« velí óni, in še dva odideta za njim; Janez in njega sosed pa ostaneta.

»Slušaj, Mato! Zvedeti moram še nocoj, kdo in odkod je ta deklica!« reče óni.

»Sediva k njim! Starec se mi ne vidi kàj osoren, in — pojdiva se opravičit — morda je starec tudi naš rojak?« nasmeje se Mato.

»Ne, ne, nikakor ne! Nемеc je ali kàj takega! Pa pojdiva za njimi, da le pozvem, kje stanujejo, potem —«

»No — potem bodeš pa kàr pisal?« poroga se Mato.

»Čemú se šališ? Ti ne veš, kakó čudno mi je pri srci, ako gledam to deklico!«

Dejal je to takó sanjavo, da je óni osupnil.

Nekaj časa molčita, in Mato se zopet nekolikokrat ozrè na sosede.

»Čuj!« izpregovori hipoma, »pa ne smej se! Ko bi ta deklica ne bila takó lepa, dejal bi, da ti je malone podobna!«

Janez se nasmehne, toda ne odgovori ničesar; zakaj sosedje ravnokar vstajajo, in naša dva znanca vestno nastopita svoj pot za njimi.

To je pač običaj v velikih mestih, in postarni gospod z družicama vred je bil menda že vajen takim prizorom. Zapazili so vsi skoro, da hodita studenta za njimi, in razven nekaterih tihih nejevoljnih opazek starega gospoda in dôkaj medsebojnih nasmehov obeh deklic to zasledovanje ni provzročilo nič hujšega.

Prijatelja ostajata vedno takó blizu, da jih ne izgubita, vender pa takó daleč, da jim nista nadležna.

Mrak lega na zemljo, in množica Pratrovih posetnikov vrè nazaj v mesto.

»Mato!« deje zdajci Janez; »meni se zdí, da mi je to denašnje srečanje usodno! Ta ženska — ta ženska!«

»Ti si sanjač! Kdo vé, kaj tiči za njo!«

»Nikar ne govôri takó! Nekaj skrivnostnega me tira k nji, nekaj neumevnega! Morda je to ljubezen, o kateri čitamo, pa sedaj sam ne vem. Veš, da še nisem bil zaljubljen kakor vi drugi in da ne iščem ženskih vzorov. Preokoren, preneroden sem za takov posel; ali tukaj mi je pot pretekla takov vzor!«

Prepričevalna moč teh oskromno izgovorjenih besed zaduši tovarišu vsak ugovor, vsak zasmeh.

»Lepa je!« reče, ker misli, da mora pač kaj ziniti, in s tem le ponovi, kar je izustil že prej. —

Oba dijaka sta modroslovca, družnika izza gimnazijskih let in skoro najožja rojaka; saj sta fari, kjer sta se porodila, sosedni. Veliki, nekamo sloki Janez, bleđi, črnooki mladenič, to je Janez Kačon, jedinec, ki se je porodil na Kačonovini, odkar tam gospodarita naša stara dva znanca, Janez in Jerica.

Zakaj sta ga poslala v šole?

Na Kačonovini je šlo nizdolu; nikdo ni znal, zakaj, a da je bilo takó, vedel je vsakdo. Govorilo se je, da je mladi gospodar napravil dolg in da je za prvim prišel drugi, da sta se sčasoma stari Tomaž in mati Barba vknjižila za živež in poboljšek, da je takisto storila žena Jerica in da je Nežika morala tožiti za svojo doto. Janez je posedal dlje v Štrukljevi krčmi v Kompolji, nego je bilo koristno, in klet in zabavljal na železno cesto, ki teče sedaj za Savo in je pogoltnila ves zaslužek, kar ga je imel kmet doslej tukaj ob véliki cesti. Ako ni spravil o pravem času sená s travnikov, če mu je plevel prerasel krompir in prosó, ako mu je birič potrkal na vrata zaradi dolžnih obrestij ali davkov — vsega je bila kriva le železnica. Godrnjanje in očitanje očeta in matere ga je razljutilo do skrajnosti, in dobrota in potrpežljivost ženina ga je takisto razkačila.

Vrhu tega ga je obšla pobožnost; namreč pobožnost v tem zmislu, da ni zamujal službe božje in da se je izpovedaval vsake kvatre. Vender pa je pil in preklinjal kakor najbrezbožnejši mešetar, in če se mu je prav zljubilo, pretepeval je tudi ženo.

Otroka sta imela jedinega Janeza, in ko je ta odrasel, sklenil je oče hipoma, da mora v šole, da mora biti »gospod«. Toliko je imel, da se sin lahko izšola, potem pa bode óni skrbel za roditelje, ako bi bilo treba.

Mladi Kačon se je pridno učil; toda ko je prišlo do tega, da bi šel v duhovniški stan, da bi bil pravi »gospod«, kakor si ga je mislil oče, tedaj je mladi Janez odrekel pokorščino.

»Na Dunaj pojdem!« dejal je, in ž njim vred je takisto sklenil njegga prijatelj in sošolec Mato. Čudno je le bilo, da se Kačon ni dolgo ustavljal tej sinovi nameri; mati Jerica pa je pač imela več strogih besed in solzá. Stara dva, Tomaž in Barba, sta že počivala v hladni zemlji; torej nista imela več besede.

Mladi student je odšel na Dunaj in dobival z doma, kolikor so mu mogli pošiljati; oče pa je dalje pil in lenušil ter gostobesedno hvalo pel svojemu sinu, ki bode kdáj še kaj več, nego je domači župnik.

Sedaj tudi ni bil pobožen v gorenjem zmislu, ampak k maši in izpovedi je hodil, kadar se ni bilo moči izogniti. Gospodarstvo pa prihaja vedno slabše. Sin je že četrto leto na Dunaji in sam zasluži z lekcijami toliko, da ne potrebuje domače pomoči; a oče pričakuje, da ga bode skoro že sin podpiral. Sedaj ni več kónj ni volov na Kačonovini; dve kravi in nekoliko ovac, to je vse. Travniki in njive so odprodane, gozd je izsekan, in streha na hiši kaže svoja rebra.

Mladi student se ne mudi rad delj časa domá; vsako leto prihaja za nekaj dnij na Kačonovino, toda kar vidi tu, nikakor ni, da bi ga vabilo in držalo. In tudi spomini na minula leta so jednaki; on je nadarjen in nepokvarjen, in v srci mu gori óni čisti idealizem, ki se zaseje časih tja kakor redka cvetica na goli svet, da ne znamo, odkod je prišlo seme in kakšne moči so ga spravile v rast in cvet. Kar pa mora Janez gledati časih domá, to se mu studí, in zató gré zopet svoj pot!

Spominja se sicer, da je bila tu nekoč blaginja, a zakaj je sedaj drugače, zakaj vse prepada, o tem neče premissljati in nikogar neče obsojati. Plemenita nprav mu brani takšne misli.

In vender je njemu usojeno, da bode mučenik za — očetov greh! —

(Dalje prihodnjič.)

Graščine in hiše rodovine Valvasorjeve na Kranjskem.

Spisal P. pl. Radics.

Rodovina baronov Valvasorjev, ki je bila od srede 16. stoletja do začetka našega stoletja ¹⁾ naseljena na Kranjskem in nam je dala jednega najslavnejših móž naše domovine, slovečega Ivana Vajkarda barona Valvasorja, imela je na Kranjskem precěj graščin, posestev in drugačnih dóber, dalje tudi nekaj hiš, o katerih skupaj naj poskusimo na podlagi različnih virov priobčiti pregledno poročilo.

V navedeni dóbi nahajamo osemnajst graščin in posestev zunaj na kmetih in štiri hiše v mestih Ljubljani in Krškem, ki so bile svojina rečene plemenitaške rodovine. Podatke za ta posestva smo nabrali nekaj v registraturi kranjske deželne deske pri c. kr. deželnem sodišči ljub-

¹⁾ Šematizem za Kranjsko leta 1808., rubrika »Weltlicher Adel« v licejalni knjižnici ljubljanski.

ljanskem, nekaj v registraturi mesta ljubljanskega, nekaj pa tudi v Valvasorjevem delu „Ehre des Herzogthums Krain“.

* * *

Izmed obeh bratrancev Hijeronima in Ivana Baptista Valvasorja, ki sta se okolo leta 1550. iz Bergamaska priselila na Kranjsko in Spodnje Štajersko, kupil je Ivan Baptist Valvasor, „der Windischen, Crabatischen und Meergrenzen Ober-Proviandmeister“, leta 1562. grad Medijo, katerega je v svoji oporoki z dné 2. avgusta 1581. leta „nebst anderen Gülden“ in poleg gotovih 10.000 gld. ostavil svojemu bratrancu Hijeronimu Valvasorju, dedu našega Ivana Vajkarda. Oče Ivana Vajkarda, gospod Jernej pl. Valvasor, zvršil je na tem gradu, katerega nam je moči zmatrati za rôdni grad Valvasorjeve rodovine na Kranjskem, večje stavbe, takó kapelico, žitnico in konjski hlev. Pri kapelici pa je ustanovil beneficij (leta 1650.), o čemer se je ohranilo natančno prepisano ustanovno pismo v registraturi kranjske deželne deske. Le-tó pismo pravi doslovno:

Im Nahmben der heilligen Dreyfaltigkheit Gott deß Vatterß und des Sohnß und heiligen Geists;

Ich Bartholme Valuator zu Gallenegg und Gallenberg bekhönne hiemit ofendtllich; daß, alß ich Gott lob bey gutter gesundheit Sitt und uerstandt mich befunden, und betrachtet, daß nichts gewisserß dann der Todt, ungewisserß aber, als die stundt, auch nichts besserß Seye, dann daß einer Seinen Kündern zum besten Zeitlichen mit einer Disposition, waß gestalt nach Seinem todt geordnet, und gehalten werden solle, und weillen Gott dem Allmächtigen allweg die Ehr erzeigt werden muß. Also ist billich, daß ich demselben zu gedächtnuß in dieser gschloß Capela, so in Nahmben der hailligen Jungfrauen Mariae Heimbsuchung, alß meiner Advocatin und führbitterin dedicirt dise nachfolgende Foundation zu zeit, alß ich ohne eintrag einigeß Menschen zuthuen woll befuegt außß papier schriftlichen zu bringen geordnet und solicher nach zukhomben hiemit statuirt haben will.

Vnd solle fürs Erste ein gutter Exemplarischer Priester, welicher alle und jede wochen Ordinatum drey Missas, alß am Sonntag de SS. Trinitate lesen, das Euangelium Kranerisch verlesen, Alle Montagen ein Meeß pro defunctis vor mich und mein geschlecht lesen, auch alle Sambstag zu Ehren unser lieben Frauen, alß auch alle unser lieben Frauen fest, sub quocumque titulo soliche celebrirt und unser lieben Frauen dedicirt werden mueß, zu halten schuldig und verbunden sein.

so solle fürß andere nach meinem todt auf mein liebes Weib die Praesentation auch Confirmation diseß beneficij nach dero ableiben aber auf den

eltesten meineß Mannstamblichen Erben fallen und die Inspection dem Pfarrherrn zu Wadsch, damit solche in perpetuum erhalten werde, in allweg gebühren und anfahren.

Statuire ich zum dritten, da Einer oder der andere meineß geschlechtß der Valvasoren were, der geistlich wolte seyn, und dises beneficium affectiren und selbsten abwarthen wolte, so solle sollichen allweg der Zuetriht und vorzug, doch damit an dem Beneficio nichtß derogirt, sondern in allweg in gueten standt erhalten werde, bewilligt und gestattet sein.

begebe sich aber, dass Gott lang verhueten wolle, daß alle meine befreundten diseß Nahmbenß Valuasorn mit todt abgehen würden, so solle auf dem Polsefsorn diseß guettß Gallenegg der gestalt fahlen, daß herentgegen derselbe in allweg diser fundation in völliger würkhung in perpetuum zu halten verbundten und verobligirt sein solle.

So wird leztlich einem jeden Benefitiato deß Jahrß nach meinem todt Pro Solario oder besoldung 60 fl. ieden zu 60 kr. gerechnet von meinen Erwen gutt gemacht, disem werden meine Erwen nachzukomben verbundten, Deficientibus aber his solle dem Beneficiato Pro aseruacione meine 4 hieben, alß Erstenß eine zu Koprouniz, so negst am schloß ligende baufeldt, dan die drey huewen zu Podgoriz so in Moraitscher Pfarr ligen, und one daß alle verstliche (fürstliche) lehen sein, zu Einer Special hypotec dergestalten verschriben haben will, daß da Casu meine Erwen mit jährlicher bezallung der 60 fl. wurden saumig erscheinen, hh. Beneficiatus mit anruffen auf daß Erste anmelden die würkhliche von Ihro Gnaden Herrn Landtßhauptman oder deß Herrn landt Verwalters praetendiere, und soliche ihnen zu halten, biß und so lang derselbe völlig, sambt dem darauf geloffenen umbkhosten nicht bezahlt, abzutrötten nicht schuldig.

Alleß treglich und ohne geferdte auch bey Verpünden des landßschaden Pundt in Krain, alß wenn solicher von wordt zu wordt hierinen begriffen stunde, habe ich zu gresserer Afsecuration diser meiner fundation mit Eigener handt geschriben, und mit meinem bezafft verfertiget und bekrhöftiget beschechen zu Gallenegg den 2 Augusti in Jahr 1650

Barthlme Valvasor Freyh. m. p. 1)

Graščina medijska je ostala svojina Valvasorjev do srede prejšnjega stoletja; leta 1759. jo je imel Frančišek Adam baron Valvasor. 2) — V 16. stoletji je Ivan baron Valvasor razven Medije pridobil tudi gosposčine in gradove Šrajbarski Turen, v Krškem, Radečah, Kostanjevici

1) Coppi deß Stiffißbrieff deß Beneficij zu Gallenegg Nr. 12. Fasz. 242. (Dež. deska).

2) Dež. deska (t. železni kvatrone).

in Klevevži; volil jih je v navedeni oporoki svojim netjakom, sinovom sestre Katarine, omožene pl. Moscon.¹⁾

Ivana Vajkarda Valvasorja oče, Jernej pl. Valvasor, ki je, kakor smo videli, po svojem očetu Hijeronimu podedoval Medijo, pridobil je okolo leta 1619., ko so izumrli gospodje pl. Obračani, Stari Grad pri Novem Mestu za sodno ustanovljeno kupnino 33616 gld. 40 kr. 2 vin.; toda že dné 1. januarja 1639. leta ga je prodal Gregoriju Matošiču za 32000 gld., 100 cekinov in jednega konja za ježo. Zató je kupil dve leti pozneje (leta 1641.) gosposčino Gallenberg na Gorenjskem, katero je po njega smrti prevzel najstarejši sin iz prvega zakona Karol. Ta je imel iz početka tudi Medijo, ali pozneje jo je prodal bratu Ivanu Herwardu, od katerega je prešla na njega bratranca Adama Seifrieda. Tudi grad Gallenberg je prodal baron Karol Valvasor, še ko je živel Ivan Vajkard.²⁾ Prav tedaj pa si je kupil baron Karol Valvasor, ki je tudi često v deželnozborskih zasedanjih zastopal svojo rodovino, posestvo Moravče od grofa Ivana Herwarda Barba, rittmeistera v Karlovci, »vor sieben und mehr Jahren«, kakor pravi Ivan Vajkard v svoji kroniki 1689. leta,³⁾ kjer še dostavlja: »so es bis jetzo noch besitzt.«

Nekaj časa je imel isti baron Karol Valvasor tudi grad Belnik na moravškem ozemlju, katerega je pred njim in za njim imela rodbina Raumschissel.⁴⁾

Od leta 1635. do 1646. nahajamo na Klevišči ónega Jurija Žigo Valvasorja, o katerem pravi lakoniški njega bratranec Ivan Vajkard v svoji kroniki na priloženem rodoslovnem pregledu: »ist aus dem Lande gezogen«⁵⁾; o njem in o njega najbližjih rodovincih je zanimljivo poročal g. Harambaša v »Ljublj. Zvonu« leta 1892. str. 753 i. sl. in leta 1893. str. 566.⁶⁾

Grad Zavrh na Dolenjskem je bil, kakor piše Valvasor leta 1689., »schon viel und lange Jahre Valvasorisch. Nach dem tödtlichen Abscheiden Johann B. Valvasors (brata Jurija Žige, lastnika kleviškega) hat solches (Zavrh) seine hinterlassene Wittwe, Frau Maria Sidonia eine geb. Gräfin Barbo bis zu ihres Sohnes Herrn Adam Seifrid Valvasors Erwachung behalten, der es aber vor ungefähr sechs Jahren mit meines Bruders Johann Herward sel. Kindern gegen das Schloss Galleneck verwechselt hat. Gehört also noch jetzt Neudorf meines sel. Brudern Johann Herwards hinterlassenen

¹⁾ Glej mojo razpravo »Valvasor«, Gradec 1866, p. 11.

²⁾ III (XI.) 159, ³⁾ III (XI.) 379, ⁴⁾ III (XI.) 651.

⁵⁾ III (IX.) 109.

⁶⁾ »Valvasorjeva rodbinska rakev v Polšniku.«

Leibserben.⁶ ¹⁾ Leta 1753. priznava v vlogi Jožef Ernest Skerlič, da je zamenoma kupil Zavrh od Jurija Seifrída Valvasorja.²⁾

Hči ravnokar imenovanega Ivana B. Valvasorja in grofice Marije Sidonije Barbove, gospá Ana Elizabeta, omožena Posarellova, podedovala je po smrti svojega soproga Ivana Herwarda Posarella grad Volčji Potok pri Kamniku, „welche Frau Wittwe diesen Ort annoch besitzt“, kakor piše naš Valvasor (leta 1689.)³⁾

Vdova po bratu Ivana Vajkarda, Ivanu Herwardu Valvasorji, gospá Marija Saloma Valvasorjeva, porojena baronica Moscon, ki se je pozneje omožila še jedenkrat z Ivanom Vajkardom Semeničem in v tretjem zakonu (leta 1687.) z Volkom Albrehtom Schwabom, imela je še leta 1689. grad Selo (Gschies) na Dolenjskem.⁴⁾

Nekova Sofija Valvasorjeva, vdova po Adamu Apfaltru, kupila je leta 1624. grad Gorenji Motnik (pri Motniku). „Seithero“, pravi Valvasor,¹⁾

¹⁾ III (XI.) 424.

»ists bei denen Herrn Apfaltrern verblieben: Wie denn Herr Georg Sigmund Apfaltrer Freyherr jetzund solches annoch besitzt«.

(Konec prihodnjic.)

¹⁾ III (XI.) 399. ²⁾ Deželna deska (Neudorf Gut sammt der incorporierten Valvasor'schen Gült). ³⁾ III (XI.) 658. ⁴⁾ III (XI.) 233.

K četrtemu sešitku Wolfovega slovarja.

grámblav adj. kdor ima pohabljene roke ali noge. — *grdíjān* m. grd človek. — *grdíš* m. = grdíjan. — *grebljāč* m. okrogla lesena posoda, iz katere se moka grabi. — *grēbljica* f. = ledina (Vinica). — *grenkōča* f. = grenkōst. Zagrebec I^a 283 ova misel čini sladke vse grenkoče. — *grēška* f. der Fehler. Jurjevič 66. — *grīnglec* m. nekov ptič, iz nem. Habd. ad. 662. — *grīžavec* m. = slabič, slabega telesa človek. — *grlobāvati*, pogovarjati se na glas. — *gróhati* = kruh valjati. — *grōle* f. pl. die Perlenschnur. — *grōm* m. ime psu. — *grózdika* f. neko jabolko. Var. — *grtati* grtam, požirati goltati. — *grūdje* n. Schollen. Zagrebec. — *gúrbet* m. cigansko dete. — *gūšnjekovica* f. neko drobno sladko jabolko. Var. — *gvántor* m. = gántar. — *gvēšdra* f. broždžalka greštalka. — *gvēšdrati* = gréštati. — *habikruh* m. kdor ni za drugo, nego da hruh habi Lovrenčič rodbinstvo 65. — *hádrati* 1) reiben, den Boden. 2) schminken. — *haharīja* f. carnificina, Habd. ad. 301 i. t. d. — *haháriti* hahárim = trpinčiti. Habd. ad.

588 su ga strašnemi mukami haharili. — *hahárstvo* n. = haharija Habd. mar. 297. — *hahuljati*: Kočijančič Filot. 3.174 Kralj Ludovik, znajući da grof d'Angio, brat njegov, i gospon Gvaltier de Nemurs igraju, buduče be- težen, je se podigel i *hahuljajuči* k njim v hižu je pošel. 3.190 ovo srdce razsiple i čini ga vu posleh potrebnih *hahuljati*. — (Belostenec tolmači: ginem venem languesco vidi sterto, a tu: speč hrčem. — *hajdínák* m. kruh iz ajdove moke. Habd. mar. 103 bolje im v tek ide njihov hrženjak ali *haj- dinjak* nego vnogem gospočkem sinom kuliko goder gingavo priprav- ljene jestvine. — *hajica* f. jarem prvih dveh volov, kader so štirje vpre- ženi. — *hájoš* m. razbojnik, potepuh, iz madj. — *hájoška* f. ime kravi. — *hálapa* m. = bedák. — *halapārda* f. 1) Helebarde. Habd. 2) velika neurejena soba. — *halapārna* f. z lesom ograjeno mesto, kjer se listje suši. — *halapūsdra* m porogljivo ime. — *hālban* m. ime psu. — *halój- sniti* - lójsnem, s pestjó butiti (Stridovo) — *halopák* m. norčast človek. Zagreb. — *halov* m. konjske jaslí. — *halovúnja* f. der Lärm Habd. ad. 307, 841, 916, 1040. — *halovúnjiti* lärmen. — *hamalija* f. Habd. ad. 1079 mučil se je dolgo copernik vnoge pred nje oči nečiste fantazije svojem bajanjem i „*hamaliami*“ postavljajuč. Belostenec: hamalia divi- natio. — *hanulija* f. (?) Lovrenčič rodbinstvo 12. — *hándrati* herum- gehen, o deci: kud si hándral? — *hapák* m. nespreten človek. — *hápek* m. majhen dečarec.

(Dalje prihodnjíč.)

M. Valjavec.

L I S T E K.

Doktor Dragan. Drama v petih dejanjih. Spisal *dr. J. Vošnjak*. — To je naj- novejše naše dramatsko delo, ki je izšlo v 3. zvezku Hribarjeve »Narodne knjižnice« v Celji. Vsečina mu je nastopna: Doktorja Dragana, odvetniškega koncipijenta, ki je ravnokar zasluž po svojih domorodnih poezijah, hočejo izvoliti za državnega poslanca. Dr. Stremil in prof. Branič mu prigovarjata, naj rajši odkloni ponudeno čast, dokler nima samostalnega mesta v družabnem življenji, ali Braničeva hči Mira, navdušena po pesniškem delovanji svojega ženina, poteza se zanj, češ, da ves narod zaupno kliče po njem Dragan vzprejme izvolitev in potem na Dunaji neustrašeno zagovarja pravice svo- jega naroda; deluje sebesno za železnico, ki bi izredno hasnila njega domovini. Baš tedaj namerja minister grof Bering uvesti novo ustavo in potrebuje dvetretjinske večine; treba mu samó še deset glasov. Zmagal bi s svojim predlogom, če bi pridobil Dragana in njega tovariše. Minister sam sicer ne pregovori poslanca Dragana; le-ta omahuje celo še tedaj, ko se mu ponudi koncesija za óno zaželeno železnico, če bi glasoval za vladne predloge; pregovori ga pa lepa vdova Katinka, katero pošlje grof Bering baš pred odločilno sejo k Draganu na dom. Dragan se je seznanil z njo pri ministrovih

soareji, in lepa Poljakinja je izpodrinila podobo Draganove neveste Mire. Katinka mu obeta svojo ljubezen, če Dragan in njega tovariši otmó Beringa, in Dragan se udá ter res glasuje za ustavo. Zastopnik kreditnega zavoda mu nato za železniško koncesijo izplača štiristotisoč goldinarjev. Na Dunaj pridejo v razstavo dr. Stremil, prof. Branič in Mira ter posetijo Dragana na njega domu. Vstopijo baš tedaj, ko dr. Dragan Katinki, katera je po seji zopet prišla k Draganu, razkriva svojo ljubezen in jo naposled siloma objame. Dr. Stremil mu zakliče »Izdajalec!«, Mira se zgrudi nezavestna. — Mineta dve leti. Dr. Dragan onih štiristotisoč goldinarjev ni obrnil v prid narodu, kakor je namerjal iz početka, nege živel je razsipno in takó mamil pekočo zavest, da je izdal svoj národ za tisto usodno koncesijo. Po dveh letih, ko se res že gradi železnica, sklíče volilen shod v svojem volilnem mestu. Ta shod se vrši jako hrupno; Draganu očitajo naravnost, da je izdajalec, slepar. Dragan prihití ves razvnet iz zbornice in sreča zunaj prof. Braniča, čegar hči Mira je v tem času prebolela svojo nesrečo. Meščani tudi zunaj na trgu terjajo, naj se Dragan odpové poslanstvu, in ko Draganu na njega vprašanje celo prof. Branič izjavi, da je izdal narod, zgrudi se Dragan uničen na tla. Katinka, ki se je v tem poročila z ministrovim tajnikom Bilenogom in bila na svatovskem svojem potovauji slučajno priča vsemu hrupnemu prizoru, plane proti Draganu z brezupnim klicem: »Jaz sem ga umorila!« Dragana prenesó v stanovanje Braničevo; loti se ga srčna bolezen, za katero je hiral že dlje časa. Pred smrtjo še položi Mirino roko v Stremilovo, češ, naj onadva uživata srečo, katera njemu ni bila sojena. Umiraje še zasliši vriskanje hvaležnega ljudstva, ki proslavlja otvoritev njegovega dela, zaželeno železnice, in umrè z blagodejno zavestjo, da ga narod venderle ni zavržel. —

Razvidno je iz te vsebine, da je g. dr. Vošnjak hotel v svoji drami opisati odlomek slovenske zgodovine iz pol minule dóbe. Junak dr. Dragan nas živo spominja nekdanjega slovenskega veljaka, ki je bil tudi zapleten v podobno železniško afero; druge osebe so seveda izmišljene. Tragiški moment, kateri pogubi Dragana, opisal je g. dr. Vošnjak vrlo dobro; takisto se mu je posrečil opis tistih duševnih bojov, katere je prebil dr. Dragan pred usodnim glasovanjem. Junak nam je simpatiški tudi še potem, ko je padel, in sploh nimamo tej figuri očitati drugega nego to, da neprestano deklamira, dasi povsod njega besede kaže potrebnega pesniškega zanosa. Doktor Dragan umrè za srčno boleznijo; prav, toda vsekakor bi bilo treba že kje prej namigniti o tem, zakaj ta bolezen pride v zadnjem dejanji čitatelju venderle nepričakovano. O drugih osebah nimamo omeniti kaj posebnega, nego lahko rečemo, da so se gosp. pisatelju v obče posrečile. Tudi se dejanje, ki pač iz početka nekoliko zastaja, primerno stopnjuje in se lepo sklepa z melodramatskim prizorom. Jako efektno sta zgrajeni tretje in četrto dejanje; sosebno v tretjem dejanji sta oba prizora s Katinko živo dramatskega značaja. — Navzlic nekaterim nedostatom, katerim prištevamo sosebno pretiranosti v dialogu, označujemo dramo kot lepo uspelo in mislimo, da je dobra pridobitev siromašne naše dramatike. — Broširan izvod stane 1 krono.

Pouk o črtežih (plauih). Spisal in z 39 podobami pojasnil *Jos. Beslaj*, meščanski učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Krškem. Drugi pomnoženi natis(ek). V Celji 1894. Založilo »Pedagogiško društvo v Krškem.« Natisnil Drag. Hribar v Celji. — Pisatelj pravi v predgovoru, da ima knjižica namen nestrokovnjake poučiti, da bi razumeli stavbine črteže. Priznavati moramo, da je v obče dosegel svoj namen, vender bi opazili to-le: V I. oddelku »O situacijskih črtežih« (mapah) pravi pisatelj, da so zemljevidi črteži dežel, držav i. t. d. izdelani tako, kakor se kažejo našim očem iz »ptičjega obzorja« (višave, Vogelperspective). To je napačno. Zemljevid ni nikdar izdelan v perspektivni projekciji, torej tudi ne v ptičji, in prav tako tudi ne črteži. — O III. oddelku

»Nekoliko naukov o sencih« bi se dalo opomniti, da se na prilogi II. podobi 4. in 5. ne strinjata popolnoma, dasi kažeta jedno in isto, namreč kako je dobiti prebodišča preme na horizontalni in vertikalni projekcijski ravnini. V pod. 4. je prema naklonjena od leve na desno, v pod. 5. pa od desne na levo, kar nestrokovnjake gotovo moti. Pod. 13 ne kaže, kako se dobé sence, ker ima zaznamenovan samo rezultat. Pod. 1. je nepotrebna, ker pri črtežih nikdar ne gré za polno senco (Kernschatten) in za polsenco (Halbschatten), nego samo za lastno (Selbst-) in pa za padlo senco (Schlagschatten), ker so žarki vzporedni. — Oddelek V. »O perspektivi«, ima nekovo slabo stran, ki se je že često grajala pri spisih o perspektivi, da namreč perspektivo razlaga s perspektivnimi podobami. Bolje bi bilo podati samo »podobe«, kakor se dobé na podobogledu, in povedati, kako jih je dobiti. Podobogled je tako preprosta stvar, da si ga lahko vsakdo napravi sam. Vidni kot 45° je prevelik, ker je še pri kotu 30° napaka proti prirodi $1\frac{1}{2}\%$. Gledé na to moramo podobo 16. na prilogi II. in podobo 18. na prilogi III. imenovati slabi, ker sta neprirodni. Sploh bi bilo dobro, če bi se oddelka III. in V. nekoliko razširila, ker sta preoskromna. — Naposled moramo izreči željo, da bi si oni pisatelj pridobil veliko zaslugo, kateremu bi se posrečilo ustvariti za perspektivo terminologijo, ki ne bi kar mrgolela šumevcev č, ž, ſ kakor dosedanja. Kdor je kdaj perspektivo poučeval slovenski, vé, kako težko je že izgovarjanje besed, pa tudi kako je neugodno za uho.

Zgodovinske povesti za meščanske šole, II. stopnja. Sestavil *Ivan Vrhovec*, c. kr. profesor. 84. strani; vezana knjiga stane 50 kr. — V Blaznikovi tiskarni je izšel II. del »Zgodovinskih povestij«, prav lično tiskan in vezan. Knjiga je že odobrena po naredbi ministerstva za uk in bogočastje z dné 13. m. c. 1894. Zgodovinske povesti so razdeljene v štiri oddelke: 1. Zgodovinski pregled najznamenitejših dogodkov starega veka; 2. Zgodovinske povesti iz srednjega veka; 3. Zgodovinske povesti novega veka in 4. Zgodovinske povesti najnovejšega časa. — V prvem oddelku se nam še jedenkrat predočuje v velikih potezah zgodovina starega veka, kateremu je bila že v prvi stopinji odmenjena dobra polovica prostora. Važnejši pa je v tej knjižici srednji vek, kateri obseza 26 zgodovinskih povestij. Te povesti so prav mične; zlasti nam ugajajo zgodovinske povesti, kakor: »Samo«, »Pokristjanitev Slovencev«, »Otroška križarska vojska« i. dr. V nekaterih povestih kakor »Mavri na Španskem« in »Nasledki križarskih vojsk« nahajamo tudi otroškemu razumu prikladne odlomke iz kulturne zgodovine. Novemu veku in najnovejšemu času je g. pisatelj odmenil razmerno malo prostora, in sicer zató, ker spada obširnejša razprava novega veka po učnih črtežih v tretjo stopinjo zgodovinskih povestij. Odkritja koncem srednjega in početkom novega veka razpravlja g. pisatelj na kratko, ker je že iz prve stopinje znano najvažnejše o Kolumbu. Pri Maksimilijanu I. bi pa zlasti poudarjali, da je bil tudi več slovenskemu jeziku (sicer se omenja na str. 39. »slovanski«, kar je bržkone tiskovna pomota). Učence bi nudajalo s ponosom, da se je že v tedanjem času celó cesar učil slovenščine. Izmed drugih »Zgodovinskih povestij« imenujemo te-le: »Wallenstein«, »Princ Evgen«, »Peter Veliki«, »Napoleon« i. dr. kot posebno mikavno pisane. — »Zgodovinske povesti« niso suhoparen posnetek iz druge zgodovine, temveč živo pisane slike, katere bodo gotovo ugajale otroškemu srcu. Tudi imajo to prednost, da se večkrat ozirajo na minulost slovenskega naroda. Želeli bi pa, da bi se to godilo še pogosteje v tretji stopinji. Dobro došle in pouk oživljajoče so nekatere v tekst vtisnjene prav lepe podobe, žal, da jih ni več!

Fr. Orožen.

Izvestja »Muzejskega društva« za Kranjsko prinašajo v najnovejšem 3. sešitku to-le vsebino: 1. *S. Rutar*: Grobišče pri sv. Luciji blizu Tolmina. (Dalje.); 2. *Žos*,

Apil: »K obrtni politiki 18. veka«. (Konec.); 3. dr. Fr. Kos: »Regesti k domači zgodovini«. (Dalje) Premnogo zanimljivega gradiva je nakopičenega v »Malih zapiskih«, kjer priobčujejo razne beležke *Ź. Pečnik*, *S. Rutar*, *M. S.*, *K. Črnologar*, *A. K.*, *V. S.* in *A. Koblar*. V rubriki »Slovstvo o domoznanstvu slovenskih deželah« se ocenjuje, oziroma naznanjajo nekatere važnejše publikacije, na platnicah pa se navajajo darovi deželnemu muzeju leta 1894. in knjige in časopise, katere so poslala razna društva »Muzej-skemu društvu« v zameno.

Spomenica o petindvajsetletnici akad. društva »Slovenija« na Dunaji.

Sestavil jur. *Janko Vencajz*. V Ljubljani 1894. Izdalo in založilo akad. društvo „Slovenija“ na Dunaji. Natisnila „Narodna Tiskarna“. 162 str. Cena 1 gld. 2 kr. — Ta jako skrbno in natančno sestavljena spomenica obseza ta-le poglavja: I. Dunajska velika šola in Slovenci (1365.—1830.); II. Slovensko društvo na Dunaji (1830.—1869.); III. Zgodopis akad. društva „Slovenija“ na Dunaji (1869.—1894.); IV. Književno delovanje v okrožji „Slovenije“ od 1869.—1894. leta; V. Imenik doslednjih članov „Slovenije“; VI. Pregledni dodatek (1. Predsedniki; 2. Člani; 3. Gospodarstvo; 4. Seje in slavnosti; 5. Ustav in sedanji upravitelji). Ker tiči v tej spomenici znamenit oddelek slovenske kulturne zgodovine in utegne živa beseda marsikateremu bivšemu članu oživiti spomine iz minule dōbe, zato nikakor ne dvojimo, da jo seosebno veselo vzprejmo tako častni člani, kakor podporniki in starejšine, katerim je namenjena; mislimo pa tudi, da ji takisto širši slovenski krogi ne odreko svojega zanimanja in priznanja. Zaslužno delo je to v lepi obliki!

Osnovni nauki iz fizike in kemije za meščanske šole. V treh stopujah. Spisal *Andrej Senekovič*, c. kr. gimn. ravnatelj. II. stopnja. V berilo je vtisnenih 62 slik. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1894, str. 122. Cena vezani knjigi 60 kr. — Ocenite te knjige objavimo prihodnjič.

»Slovanska knjižnica« je priobčila v 17. in 18. snopiči 7 kratkih črtic oziroma povestij češkega pisatelja *Vaclava Kosmáka*; preložili so jih *Ź. M. Frankolski*, *Rhý* in *Jan Sedej*. To je takó interesantno in dobro štivo, da je popolnoma upravičena želja izdateljeva: »Kdor želi našemu ljudstvu dobro, naj širi Kosmákov spise do zadnje slovenske kočee«. K povesti »Gospod Švarc na kmetih« bi opomnili, da pesem »Tak si krasna, tak si mila« ni Jenkova, ampak Cegnarjeva.

Stariši, podpirajte šolo! Gospod *Anton Kosi*, učitelj v Središči, izdal je že leta 1889. pod tem naslovom knjižico, kateri namen je bil, da bi se dosegla potrebna zloznost med domačo hišo in šolo. Ta knjižica je izšla sedaj v drugem povsem predelanem, popravljenem in pomnoženem natisu ter se dobiva pri pisateljki izvod po 12 kr.; 25 izvodov velja 2 75 gld., 50 izvodov 5 gld., 100 izvodov 9 gld. Mi se gledé na hvalno tendencijo in očito korist te knjižice popolnoma zlagamo z željo pisateljve, da bi njega podjetje dobilo med slovenskim občinstvom prav mnogo prijateljev in naklonjencev ter jo priporočamo zlasti slovenskemu učiteljstvu, katerega bodi skrb, da se kar najbolj razširi med národom.

Orehovski Bračko pa »Slovenski Gospodar«. Svojim gorenjeradganskim krajanom na presodbo spisal *Ź. Žitek*, dosluž. gimnazijski profesor. Maribor 1894. Založil pisatelj. Tisek tiskarne sv. Cirila. — Brošurica je polemiske vsebine.

Nova slovenska skladba je izšla v slovenskem in češkem jeziku pod naslovom »Trije jahači«, melodram na pesem N. Lenaua (slovenski prevod A. Funtka) za klavir zložil *K. Hoffmeister*. Založila L. Schwentnerjeva knjigarna v Brežicah (ob Savi). Cena 50 kr. po pošti 53 kr. — O tej skladbi bodemo še poročali.

Koncert »Glasbene Matice« dné 7. m. m. — »Glasbena Matica« je s poslednjim svojim koncertom poskusila vdihniti nekoliko življenja sedanji »mrtvi sezoni«. Poskus se ji žal ni posrečil kaj posebno: moč glasbina v boji proti vročini koncertne dvorane in proti nevihti, ki je nastala prav pred koncertom, bila je nedostatna. Večina občinstva se je preplašila tako vročine kakor nevihte, in zato je bil poset le srednji, malone slab. To nam je tembolj žal, ker je obsežal vzpored samo znamenite, posamič celo jako interesantne točke. Bendlov ljubki zbor »Tatranska vijolica« (tenorsolo g. *A. Razinger*) in istega skladatelja mogočna koralna scena »Smrt Prokopa Vélikega« s svojimi dramatskimi učinki (besede umirajočega husitskega vojvode je pel g. *Bela Stuhec*), med obema točkama Foersterjev četerospev »Njega ni«, zvršen po vsem moškem zboru, Dvořakova »Kmetovalčeva himna« in njega izrazni zbor »Padle so pesmi v dušo mi«, takisto dve najlepših národnih pesmij v harmonizaciji g. M. Hubada, vse to se je izvajalo kár najnatančneje in najzorneje. Jeden naposled imenovanih zborov se je moral na viharno zahtevanje celo ponoviti. — Jako prijetna izprememba med sicer zgolj vokalnimi deli so bile vijolinske točke g. *K. Jeraja*. Po bogati, do cela zasluženi pohvali, katero si je mladi umetnik pridobil z Wilhelmjevo parafrazo Walterjeve pesmi iz opere »Die Meistersinger«, te čudalepe pesmi, ki izhaja iz preprostega, nežnega napeva in prihaja polagoma ognjevitejša in iskrenejša, dokler se naposled ne razvije v najstrastnejši izraz — takisto z virtuvoznatim rondom Baffinijevim z njega pizzicati v levi roki, flageoleti in Ricochet-potegi — dodal je g. Jeraj še Es-dur nokturno Chopinovo v predelavi Sarasatejevi. Sosebno to dodano skladbo je izvedel prelepo in plemenito. — Gospod *Bela Stuhec*, ki je poleg solopartij v zbornih delih pel dve ariji (iz Dvořakove opere »Šelma sedlák« in Wagnerjevega »Tannhäuserja«: »Blick' ich umher in diesem edlen Kreise«), je dobro izšolan diletant s prav prijetnim baritonom. V Wolframovi ariji tiči pač nekoliko več, nego je g. Stuhec položil vanjo. Sicer pa je to staro zlo, da vsi pevci, tudi tisti, katerim dramatsko petje ni poziv, vedno rajši za koncertne namene sezajo po arijah, časih siloma iztrganih iz opere, nego po pesmih, ki veuder prav za prav v svojih višjih firmah pripadajo v koncertno dvorano. — Slovenske prevode posamičnih pesmij so oskrbeli gg. *E. Gangl*, — *k* — in *A. Štritof* (žal, da ni vse kaj srečno; slovenska pesniška tehnika je dandanes, hvala Bogú, že takó razvita, da smemo v tisk a njih tekstih zahtevati vse kaj boljšega in zrejšega, nego je n. pr. prevod »Smrt Prokopa Vélikega«. Op. ured.).

K. Hoffmeister.

Obči zbor »Dramatičnega društva« je bil dné 22. m. m. Predsednik g. *dr. Ivan Tavčar* je v svojem nagovoru zahvalno omenjal onih faktorjev, ki so doslej podpirali slovensko gledališče, tako deželnega zbora kranjskega, mestne občine ljubljanske in gledališkega društva. Odbor je vestno vršil svojo dolžnost, sosebno vztrajno pa je deloval njega tajnik in blagajnik g. *Gustav Pirc*. Ker je naloga društvena od leta do leta večja, treba je, da „Dramatičnemu društvu“ vse rodoljubno občinstvo nakloni svojo podporo. — Po nasvetu g. *dr. Štora* se je gorenjim faktorjem izrekla zahvala, nato pa je tajnik g. *Pirc* poročal o minuli gledališki dóbi. Društvo ima 232 članov (6 častnih, 17 ustanovnikov, 89 zunanjih in 120 ljubljanskih), katerim se je tudi letos razposlal zvezek „Slov. Talije“. Drama v minuli dóbi ni uspevala kaj posebno zaradi splošno znanih neugodnih razmer, tem lepše pa so bile operne predstave, katere je vodil kapelnik g. *Gerbič*. Stalno angažiranih je bilo 24 igrancev in igralk, v zboru pa 16 pevcev in pevk z redno mesečno plačo. Predstav se je uprizorilo 58, in sicer 30 dram, veselih iger in burk in 28 oper; 11 iger je bilo novih, dve sta bili izvorni slovenski. Za bodočo dobo je ukrenil odbor vse, da bode občinstvo lahko zadovoljno. — To poročilo se je odobrilo in takisto poročilo blagajniško, ki izkazuje 29.615 gld. 38 kr. troškov in nekaj

prebitka za prihodnjo dōbo. — Pri dopolnilni volitvi so bili izvoljeni v odbor gg. dr. vitez Bleivciš, M. Hubad, dr. Tekavčič in Ivan Belč. Izstopivšima odbornikoma (g. Fr. Dreniku, ki je bil odbornik od leta 1867., in g. dr. V. Supanu) se je izreкла zahvala. — Na vprašanje g. A. Trstenjaka, ali namerja društvo z darili skrbeti za lepši razvoj slovenske dramatike, ukrenilo se je, da bočo pisatelji dobivali primerne tantijeme za igre, o katerih bi se občinstvo samo izreklo ugodno. — Na vprašanje notarja g. Gogole, ali je odbor kaj storil, da si pridobi slovensko opero „Grof Urh Celjski“ („Teharski plemiči“, katero je uglasbil g. V. Parma, in na dotično priporočilo g. Jos. Nollija, kateri pravi, da mu je opera znana in da bode izvestno ugajala občinstvu, odgovori društveni tajnik, da se bode odbor vsekakor rad dogovarjal z g. Parmo zaradi tega naj-novejšega opernega dela. — Potem se obči zbor sklene.

Družba sv. Mohorja v Celovci šteje letos velikansko število nad-65000 udov, torej nad 9000 več nego lani. Družba si je zgradila na jednom najlepših prostorov v Celovci svoj posebni dom, ki se je dné 26. aprila t. l. slovesno blagoslovil.

† **Frančišek Kosar.** Dné 11. m. m. je umrl v Iki poleg Opatije infulirani stolni dekan labodskega kapitelja *Frančišek Kosar*, papežev hišni prelat, kanonik in konzistorijalni svetovalec. Porojen je bil leta 1823. v Braslovčah, prišel leta 1859 s knezoškofom Slomškom v Maribor, bil pozneje (leta 1865.) imenovan za dekana v Kozjem, leta 1870. pa za kanonika v Mariboru. Devet let je bil potem profesor cerkvenega prava v mariborskem semenišči, od lani pa infuliran dekan. Kosar je bil odličien sotrudnik pri Slomškovich „Drobtinica“ in je spisal tudi dōkaj razširjeni molitvenik „Nebeško hrauo“. Znamenito delo mu je „Življenje in delovanje pokojnega knezoškofa Slomška“.

K etimologiji besede očitati. Gospod L. P. je na str. 52.—55. letošnjega »Ljubljanskega Zvona« obširno razložil izvir besed očit in očitati, kateri izvaja obé iz korena čit. Bolj kakor z enakimi prikaznimi v grščini je moči to popolnoma prepričevalno razlago podkrepiti z enakim pojavom v sorodni češčini, ki se v tem slučaju razlikuje od slovenščine samo po prefiksu. Čehom pomeni namreč vyčtu, vyčisti in vyčítám, vyčítati ne samo »aufzählen, auszählen, herzählen, herrechnen«, ampak tudi »vorwerfen, Vorwürfe machen«; vyčitek jim je »Vorwurf, Rüge«. — V novejšem času se je lepa slovenska beseda očitati nekaterim »izobraženim« Slovincem priskutila in začeli so namesto nje rabiti hrvaško izposojenko predbacivati, kar pa je kakor marisikaj drugega, kar dobivamo iz Zagreba, prav takó hud germanizem kakor gorenje-srbski predmjetac in wymjetowac.

Dr. K. Š.

Cerkvena pesmarica iz leta 1784. Gašper Rupnik je izdal poleg knjige »Ta Christufovinu terpleinu poŕvezheni post« i. t. d. (Šafařik Gesch. I. 124.) še »Peisme od Kershanskiga vuka« i. t. d. (Šafařik Gesch. I. 80) izdane v Ljubljani leta 1784., 8°, 58.

V knjižnici remšniške župnije na Štajerskem je shranjena pesmarica, katero mi je posodil gosp. župnik *Žmavec*, naslovljena:

PEISME

K' SVETI MESH I

INU

PRED PREDIGO.

Vinjeta (božje okó)

V GRAZI

PRI WIDMANSTÄTTENSKIH ERBIH

1784.

Knjižica je tiskana v 12° in ima 48 strani. Na prvi ima napisano: Gehört der Pfarrkirche Gams bei Marburg an. Aus diesem Büchel werden die sonntäglichen nachmitt. Lit. Gebether genommen; potem je pisana na treh straneh: »Molitva prutje Cholera Bolesni« iz leta 1831. Od 1.—14. tiskane strani so pesmi pri maši, 14.—15. pesem pred predigo, do 18. dies irae, od 19.—27. litanije vseh svetnikov; tem se pridružuje psalm 69. (O bog, ahtei na moje molitvo); od str. 30.—38. je splošna molitev, molitev za deželnega kneza, za obče potrebe vsega krščanstva, str. 38.—44. so lavretanske litanije, do 48. tri čednosti. — Pesmi so zložene v štajerskem narečju; bohoričica ni povsod dosledna, ker ne razločuje dosledno med *s* in *z*; za *i* rabi *i* in *y* n. pr. »edyno-rejeni syn.«

Omenijo naj se oblike »vierjem«, »nei = niti«, »stvaram« nam. stvarém, »resodeti« nam. razodeti, »režaliti« nam. razžaliti, »deite« nam. dête.

Na zadnji strani je lepo napisana ta-le

Molitva

Krala Asa vseta is svete Pisme, Kadera se moli u zhasu Turskiga Shoda 1788.

O Gospod! Kaderemu je vse eno pomagati svelkimi ali smalimi, pomagai nam O Gospod nash Bog! sakai mi se na te sanefsemo ino zavuiipamo inu v tojem Imeni smo se mi zhrefs nashe Souraschnike sdignali! Gospod! ti si nasch Bog! tebi nei obeden zhlovek premozhen. V. O Gospod Svelizhai tvoiga Sluschavnika naschega Cefsarja Josephaph. R. Inu oslischu njega v tem zhafsi kader on tebe na Pomozh klizhe.

V. Ta Gospod vari jega v Dnevi te shalosti.

R. Inu to ime Bog Patriarcha Jacoba nai brani jega.

V. Poshli jemo Pomozh od Svetosti.

R. Inu od Sijon jega obari.

V. Sponi se vseh jegovich Daro.

R. Inu jega Offer se nai tebi dopade.

V. Stori jemo po Schelach jegovega Serza.

R. Inu doponi uso jegovo naprejemanie.

V. Slischi ga O Gospod! s tich Svetich Nebefs.

R. Inu smozhjai te Pravize jemo pomagai.

V. Sponi O Gospod! use jegove Schele.

R. Sakai on sdai sposna, da ti sam tvoie svolene oblastnike obderschisch.

V. Oni savuiipajo na svojo Mozh inu Blago.

R. Mi pak zhemo to Ime tega Gospoda na Pomozh klizati.

V. Oni so schalostni, inu strascheni.

R. Mi pak smo obstali inu she rauno stojmo.

V. Takó se mi sdai zhemo zhrefs tvoje . . (dveh zadnjih besed ni moči čitati).

Iz te knjižice se vidi, da se je tistega leta natisnila pesmarica tudi za štajerske Slovence, kakor v Ljubljani Rupnikova za kranjske. V molitvi iz leta 1788. so zanimljive oblike »obeden« in »močjoj«; oblika »močjoj« kaže na štajersko narečje ob hrvaški meji.

Dr. K. Glaser.

Jugoslavenska akademija v Zagrebu je izdala 26. zvezek zgodovinskih spomenikov (»Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium«), v katerem je priobčena dr. Račkova izdaja Tome arcidjaka »Historia salonitana«. Knjiga ima 225 strani in velja 2 gld. — Izšla sta tudi 117. in 118. zvezek »Rada« z doneski raznih pisateljev. V 118. zvezku završuje prof. M. Valjavec svoje ogromno delo »Prinos k naglasu u novoj slovenštini i hrvatskoj kajkavštini«. Cena 117. zvezku 75 kr., 118. pa 1 gld. 50 kr.

Knjige »Maticе Hrvаške«. (Dalje.) — Poučna knjižnica Maticе hrvatske. Knjiga XVIII. Ribe. Prirodoslovne i kulturne crtice. Napisao Dr. Mišo Kišpatić. Sa 138 slika. Zagreb. Naklada »Maticе hrvatske«. 1893. Profesor dr. Mišo Kišpatić je znan članom »Maticе Hrvаške« po različnih delih, v katerih je matičarjem popularno obdelal različne veje prirodoslovnih nauk. Letos je podal marljivi pisatelj čitateljem opis rib. Človek bi mislil, da je težko napisati knjigo o takem predmetu, a da ne bi skoro omagalo zanimanje čitatelja. In vendar je znal g. dr. Kišpatić svojo knjigo sestaviti tako zanimljivo, da jo vsakdo zadovoljno prečita do kraja, premda ima 451 strani. Prav dobro g. pisatelj nekje omenja, da so občinstvu izmed vseh živalij ribe skoro najmanj poznane in da je vendar prav ta rod gledé na ustrojstvo telesa in način življenja vrlo zanimljiv. Večina čitateljev bode zvedela mnogo nepričakovano novost.

Knjiga obseza tri poglavja o vrednosti rib v človeškem življenju. Tu se razpravlja o vrednosti rib v národnem gospodarstvu, o ribi kot hrani. V šestih poglavjih se opisuje ustroj in življenje rib. Obširno poglavje govori o umetnem vzgoji rib, in jedno poglavje o ribjih sovražnikih. Potem se opisujejo najznamenitejši rodovi rib. Množina dobrih slik razjasnjuje ono, kar je v tekstu opisano. V pripomenku navaja pisatelj knjige, s katerimi se je služil, izdeluje svojo knjigo. Sosebno seveda je upotrebil Brehmovo znano delo (Thierleben). Opisujočemu ribe domače faune in za bogato ribiško nazivlje pa so mu rabile mnoge razprave domačih prirodoslovcev. Ker pisatelj ni mogel popisati vseh domačih rib, dodal je v dopolnilo znanstven sistematski pregled vseh rib, katere žive v domačih sladkih vodah in v jadranskem morju. Škoda, da ni mogel dodati opisa raznovrstnega ribarenja, kakor je hotel, ker bi mu bila knjiga preveč narasla. To bi bila izvestno jako zanimljiva studija.

Ker je knjiga sestavljena po priznanih virih, ni dvojbe, da je zanesljiva. Posebno vrednost ji daje to, da se vedno ozira na domača razmerja. Hrvаškemu nazivlju je dodano tudi latinsko, nemško in italijansko, kar je zelo važno, ker so mnogim našincem tuja imena bolj znana nego domača.

Razven manjših tiskovnih pogrеškov smo zapazili te: na str. 67. čitaj „Bernouilli“ namesto „Bernovilli“, na str. 141., 240. in še na nekem drugem mestu moti beseda „brčkovom“ n. „bčkovom“. Na strani 199. je govor o ugotici (gadus minus, Zwergdorsch), a pravi se, da „ovaj tovor bude 15 do 30 a i 40 metara (namesto centimetara) dug.“ V sistematskem pregledu stoj IV. in V. red (namesto V. in VI.).

Zlog pisatelj je vrlo gladek, prozoren in lahko umeven. Spotikamo se o nekaj terih nemčiznih, n. pr. „štroptot izvadjati“ (Lärm machen), ribe „se rado drže“ (die Fische halten sich auf), „meso se drži“ (das Fleisch erhält sich frisch), „da tako laglje hranu uhvatiti mogu“ (damit sie um so leichter die Nahrung ergreifen können) n. „da mogu“ i. t. d., „pri všknoj vodi“ (bei hohem Wasser) n. „o visokoj vodi“, „koi je kao kaša gust“ (der wie Brei dicht ist) n. „koi je gust kao kaša“, „sa riekom Po“ n. „sa riekom Padom“. — Te malenkosti smo omenili samo mimoidoč, a ne umanjujejo hvale, katere je inače lepi zlog vreden. —

Svjetska poviest. Izdaje Matica hrvatska. Knjiga šesta. Poviest srednjega veka. Po najboljim piscima izradio Franjo Valla. Drugi dio. Od Karlovića do cara Konrada II. Zagreb. Naklada Maticе hrvatske 1893. — Začetak povesti srednjega veka, katero je spisal isti pisatelj, izdala je „Matica Hrvаška“ leta 1891. Drugi zvezek obseza povest srednjega veka začeni od Pipina Heristalskega. V četrti knjigi se razpravlja teženje austrzijskih majordomov in papežev, da se uvede v državo in cerkev jedinstvo (od leta 687.—768.). V tej knjigi opisuje pisatelj širjenje kršćanske

vere med Germani, urejenje cerkve in hierarhije, odnošaje izmed cerkve in države; vlado Karla Vélikega. upravo njegove države, dvor, državni zbor, vojsko, narodno gospodarstvo, dohodke, znanosti in umetnosti za Karla Vélikega. Peta knjiga govori o vladi Ljudevita Pobožnega. o propasti carstva Karla Vélikega in o provalah Normanov, Saracenov in Madjarov v devetem in desetem veku. V šesti knjigi se opisuje vlada feudalcev ali povest držav, katere so se podigle na ruševinah Karlovega carstva t. s. Francija, Anglija, Nemška in Italija, potem se razpravlja o feudalnem sistemu in o prosveti v devetem stoletju do dvanajstega. Sedma knjiga končno obseza zgodovino Grkov, severnih in južnih Slovanov in Madjarov v tej dobi. —

Nobena znanost ni tako zavisna o strankarskem stališču in o subjektivnem razpoloženju pisčevem kakor zgodovina. Objektivne dogodke in odnošaje sodi drugače konservativec, drugače naprednjak, drugače pristaš monarhije, drugače pristaš ljudske vlade i. t. d. o vseh razmerjih človeških, kjer vlada brez izjeme pravilo, da ima vsaka stvar dve lici. Mi z našega stališča radi priznavamo, da se ujemamo s historijskim naziranjem pisateljev in obče; v pojedinih stvareh pa sumnjamo, da se je g. pisatelj preveč oklenil stališča svojih virov. Ako torej čitamo časih besedico „žalibog“ pri takih dogodkih, kjer se je našim smrtnim sovražnikom pripetila nesreča, to se nikakor ne zlagamo s tem izrazom, nego bi ga zamenili z drugim „na srečo“ in narobe. Karol Véliki je bil v istini velik, a slavo naj mu pojó oni, katere je velike napravil, ne mi, katerim je bil neusmiljen krvnik. Kar se dostaje gradiva, želeli bi, da je gospod pisatelj še večjo pozornost naklonil popisu kulturnih odnošajev. Sosebno v sedmi knjigi, kjer se razpravlja zgodovina grškega carstva, slovanskih držav in Madjarov, bili bi čitali rajši obširnejše razprave o cerkvenem, socialnem in kulturnem razmerju teh narodov, nego neštevilne poboje, ustanke in bitke. Ker je knjiga namenjena naobraženemu nestrokovnjaku, bilo bi ga prvo gotovo bolj zanimalo nego drugo. Prav zaradi te vrste čitateljev bi bili tudi želeli, da je pisatelj gradivo razredil pregledneje. Kot primer navajamo poglavje XVI., kjer je opisana zgodovina Nemčije in Italije od leta 888. — do 1039. brez jasno oddeljenih razstavkov skoro v jednom teku. Mnogi čitatelj se bode spoteknil tudi ob besedah, katerim ne vé celó mnogi izobraženec ne poreta ne značenja. Naj li vé vsak navaden izobraženec, kaj je „kurspalat“, „vergeld“ (währgeld), „formariage“, kaj so „leudi“, „mainmortables“ i. t. d. — Ali naj vé, kdo je bil „Beaumanoir“ (pr. str. 164), kdo „povjestničar od Ely-a“ (str. 125.), kdo so bili „Korsunjani“ (str. 262.)? — Velike koristi bi bile tudi rodoslovne tablice, katerih knjigi povsem nedostaje. Tako se čitatelj pri različnih osebah jednakega imena kaj lahko pomoti, čemur bi se takoj ognil, ako bi imel rodoslov pred očmi.

Jezik in zlog knjige sta prav lahko umevna in gladka. Na nekaterih mestih bi bil g. pisatelj stvar lahko povedal jasneje. Na str. 29. čitamo: „Poslije Karla Martela nastanu za franačku državu težki dani, i sva je još sreća bila, da su sinovi njegovi Karloman i Pipin Maleni uz gospodstvo i zemlje baštinili i duh njego“. Osim muhamedovaca ustali su vsi podložnici protiv franačke države, a k njima se pridružio i nezakoniti sin njegov i Svanahildin Grifon.“ Kakor se stavek tu čita, utegnil bi človek misliti, da se muhamedovci niso vzdignili proti frankovski državi. Bolje bi bil torej pisec dejal, „uz“ ali „poleg“ n. „osim“. Iz navedenih stavkov tudi ni razvidno, da je Grifo sin Karla Martela. Končno Grifona nekateri povestničarji ne zmatrajo za nezakonitega sina Martelovega, nego ga zovejo sinu iz drugega zakona s Svanahildo. Na strani 196. je pomota. Teofil zove Teofoba svojega zeta, a bil mu je šurjak. Na strani 167. čitamo: „Tako stanu Magjari navaljivati na Slavene, Niemce, Bugare i Moravljane i. t. d.“ Moravljani so bili pač tudi Slovani; „Slavene“ bi bil moral označiti kot „panonske Slavčue“. „Vitez“ (od Vithungi) ne znači „konjenika“, kakor čitamo na str. 134., nego nasploh

„vojščaka, junaka“. Na str. 183. čitaj „Taillefer“ ne „Tailleufer“. Na str. 247. v opazki veli pisec „leh je isto što i polje“. Ne „leh“ nego „leha (lijeha)“. Na str. 272. čitaj „Volinija“ ne „Volhinija“. Ostalo je tudi še nekaj drugih večjih in manjših tiskarskih pogreškov.

Še nekaj opazek gledé na jezikovno stran. Pisatelj sklanja imena na „o“, n. pr. Karlo, Odo, Oto i. t. d. po ženski *a*-sklanji. Narod na iztoku res tako sklanja, ali on pravi tudi nominativ na „a“, torej Karla, Oda, Ota i. t. d. kakor, Luka, Sima, Franja i. t. d., nedosledno je ostavljati nominativ na „o“, genetiv in ostale sklone pa preminjati po ženski *a*-sklanji. Druga rana je sklanja tujih imen, katera ne dajo preminjati po nobenem primeru hrvaške sklanje. Zatorej čitamo pač oblike: „Maza“ = die Mass; „Burgundija“ = Bourgogne, Burgund; ali tudi: „Prvomu dade . . . a drugomu . . . Provence i Burgundiju“, kjer bi pričakovali „Provansu“ ali pa, ako je beseda v pluralu, vsaj „Provansé“. Takisto „Elsas“ n. „Alzacija“, „Mainz“ in „Mainc“, „manjeski“ n. hrv. „majnački“. „U Normandiji vidjeti si mogao slavnu opatiju u „Fontenuellu“ u „Jumiegesu“ u „Beku“, i samostane u „Caene-u, Rouen-u, Bayeux-u, Avranches-u, Fecampu“, (Fécamp) i napokon u „Mont Saint Michel-u“ (Mont-Saint-Michel)? „Monte Casino“ in „Montekasino“. Po našem oskromnem mnenju treba vsa ta imena narodnemu izgovoru prilagoditi, torej pisati n. pr. v „Žimiežu“, a da ne bode nesporazumka, pristaviti v zaporedih ime, kakor se piše v dotičnem jeziku. Tako ravnao Srbi in v obče narodje, ki pišejo z drugimi slovi, nego latinskimi. Z vsakim drugim načinom pisanja teh imen, posebnost v zavisnih sklonih se dela sila národnemu jeziku.

Nehrvaški se mi zdi rečeno: „Vojske se . . . sukobe na t. zv. polju Rothfeld“ n. „na polju ‚Rothfeld‘ nazvanom“ (str. 67.), „Velikaši i izaberu . . . Roberta, brata Ode“ m. „brata Odova“ ali „Odina“, „Arnulf je bio . . . sasvim drugi (m. drugi) čovjek, nego i. t. d. (str. 130.), „Češkinja“ m. „Čehinja“ (str. 135.), „Pražkim vladarima morali (su) davati danke ne samo njegovu neposredni podložnici, pleme Čeh (n. Čehová ali Česi), nego i sva druga plemena.“ Primeri v Črni gori „pleme Drekalovići“ ali „Drekalovića“ ne »pleme Drekalović.« „Razgovor tri svetca“ m. „triju svetaca“ (str. 288.).

Te in nekatere druge menj važne nedostatnosti ne jemljó delu vrednosti in zaslužene pohvale. Knjigi je pridejan zgodovinski zemljevid one dobe, ki pa sevéda ne more zadoščati za razmerno precéj dolgo dobo, kjer so se meje pojedinih držav in národov menjavale tako često.

R. Perušek.

(Konec prihodnjíč)

Iz hrvaške književnosti. Prejeli smo nekatere knjige, o katerih moramo zaradi pretesnega prostora odložiti poročilo do jedne prihodnjih števil. *Stjepan pl. Miletić* je izdal tragedijo v petih dejanjih, naslovljeno »Boleslav« (cena 50 kr.), *Georgina Kayser-Sobjeska* (član nar. gledališča v Zagrebu) je spisala pod naslovom »Svako djelo dodje na vidjelo« v dramski obliki tri slike iz življenja zagrebškega (cena 70 kr.), *dr. Šime Mazzura* in *dr. Marijan Derenžin* pa sta izdala knjigo politiške vsebine »Programi oporbenih stranaka u Hrvatskoj« (cena 20 kr.). Vse tri knjige se dobivajo v »Dionički tiskari« v Zagrebu. — Hrvaško stenografsko društvo v Zagrebu je izdalo 1. in 2. številko »Stenografa«. Bodi ta list iz nova priporočen našim stenografom, posebno ker se že dve leti jako marljivo bavi tudi s slovensko stenografijo.

Obći zbor »Maticе Hrvaške« je bil dné 17. m. m. Poročilo smo morali odložiti za prihodnjíč.

† **Stjepan Buzolić.** Dné 10. m. m. je umrl sloveči pesnik, duhovnik *Stjepan Buzolić*, po rodu Hrvat iz Dalmacije, v 64. letu dobe svoje. Leta 1871. je izdal zbirko svojih pesmij pod naslovom „Bog, rod i sviet“, mnogo pa je tudi prestavljal iz ruščine,

italijanščine, nemščine in francoščine. Za „Matico Hrvaško“ je preložil „Božjo komedijo“, ki izide brzkone prihodnje leto. Tudi kot šolnik — vodil je moško učiteljske v Arbanasih — pridobil si je izredne zasluge za hrvaško narodnost v Dalmaciji.

Hrvaško národno gledališče. V minuli gledališki dóbi je bilo v Zagrebu 151 predstav, in sicer 116 dramatskih (med njimi 8 novostij), 33 opernih (med njimi 3 nove) in 2 diletantski. Največ dramatskih del je bilo francoskega izvira (28); 15 je bilo nemških, 12 hrvaških, 2 italijanski, 2 španski, 6 angleških, 1 češko, 1 poljsko in 1 norveško.

Glasbene novice. Nedavno smo prejeli obsežno, lepo zbirko hrvaško slovenskih moških zborov, katero je izdalo hrvaško pevsko društvo „Kolo“ v Zagrebu in uredil *Nikola pl. Faller*. V zbirki so mimo drugega skladbe Vilharjeve, bratov Ipvcev, Hajdrihove, Nedvedove, Foersterjeve, Gerbičeve in Jenkove. Obširneje izpregovorimo prihodnjč. — Naš rojak *Fr. S. Vilhar*, je izdal četrto knjigo svojih skladb, naslovljeno: „Hrvatska Lira“, sbirka popievaka u narodnom duhu. Cena po pošti 1-85 gld. Knjiga obseza 16 skladb za klavir in petje.

Nova češka opera. Skladatelj *Ź. R. Rozkošný* je zložil jednodejansko opero „St o j o“, kateri je po Konrádovi jednakoimenski povesti napisal libretto *Otakar Kučera*. Kritika hvali oboje, glasbo in tekst: skladatelj je uporabil znamenit zaklad melodiških mislij, ketere podaja v zaokroženi obliki, libretist pa je po vzoru »Cavallerie rusticane« priredil tekst velikega dramatskega učinka.

Ruske národne pesmi. Rusko etnografsko društvo v Peterburgu je minilo leto poslalo dva člana Istomina in Ljapunuova v pokrajine Vologde, Vjatke in Kostrome, da bi zbirala ruske národne pesmi. V letu dnij sta nabrala 260 pesmij z napevi, in to posvetnih, cerkvenih, svatovskih pesmij in nekaj iger. Največ jima je bilo do tega, da otmeta pozabi starejše pesmi; Istomin je pazil na tekst, Ljapunov pa na napev pesmij. Nedavno sta raziskovalca v posebni seji etnografskega društva poročala o svojem nabiranju, in zbor pevcev je o tej priliki za poskus zapel nekaj nabranih pesmij.

Apolonova himna. Pri izkopavanju v Delfih so nedavno odkrili Apolonovo himno, ki je izmed vseh doslej poznanih ostankov grške glasbe najdovršenejša. To je popoln paian z glikonskimi kiticami. Našli so se ulomki tudi treh drugih himen, toda praznine v tekstu se ne morejo spopolniti. To odkritje je važno i za staro grško pesništvo i za glasbo. Starogrške glasbene znake je z današnjimi zamenil francoski arheolog T. Reinach, tekst sam pa je spopolnil francoski učenjak H. Weil.

Nemško-slovenska pravna terminologija. Poslednji »Slóv. Pravnik« vabi na naročbo »Slovensko-nemške pravne terminologije«, katero je, kakor znano, uredil *dr. Janko Babnik*, c. kr. sodni pristav in natisnila c. kr. dvorna in državna tiskarna. To važno delo stane 3 gld. 50 kr., elegantno in trdno vezano 4 gld. 10 kr., po pošti 15 kr. več.

„Ljubljanski Zvon“

zhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoj vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj *Janžo Kersnik*. — Odgovorni urednik *dr. Ivan Tavčar*.
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.